

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ**

PROBLÉMY MULTIKULTURALIZMU

Diplomová práca

Študijný program: Stredoerurópska areálová kultúra

Školiace pracovisko: Katedra areálových kultúr

Školiteľ: PhDr. Štefan Németh, CSc.

Nitra 2010

Bc. Jaroslava Gombárová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKÝCH ŠTÚDIÍ**

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Pod'akovanie

Ďakujem konzultantovi diplomovej práce PhDr. Štefanovi Némethovi, CSc., za jeho ochotu, odborné vedenie a cenné rady, ktoré mi poskytol pri jej vypracovávaní.

ABSTRAKT

GOMBÁROVÁ, Jaroslava: Problémy multikulturalizmu. [Diplomová práca] / Bc. Jaroslava Gombárová. – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta stredoeurópskych štúdií; Katedra stredoeurópskych areálových kultúr – Školiteľ: PhDr. Štefan Németh, CSc. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister. – Nitra: 2010, 60 s.

Práca sa zaoberá aktuálnou témou, spojenou s problémami, ktoré prináša multikulturalizmus. Cieľom práce je poukázať na tieto problémy z rôznych pohľadov a možnosti budovania premeny spoločnosti smerujúcej k tolerantnému spolužitiu a rozvíjaniu sociálnej súdržnosti v zjednotenej Európe.

Kľúčové slová: Multikulturalizmus. Kultúrna tradícia. Kultúrna identita. Tolerancia. Pluralizmus. Extrémizmus. Terorizmus. Antisemitizmus. Nacionalizmus. Etika. Morálka. Výchova. Globalizácia.

ABSTRACT

GOMBÁROVÁ, Jaroslava:: *The Problems of Multiculturalism* [Thesis] / Bc. – Jaroslava Gombárová. - Constantine the Philosopher University in Nitra. The Faculty of Central European Studies; the Department of Central European Area Cultures – Tutor: PhDr. Štefan Németh, Csc. The degree of professional qualification: Master - Nitra: 2010, 60 pp.

The thesis deals with a topical issue connected with the problems caused by multiculturalism. The aim of the thesis is to address the problems from different points of view and the possibilities of making a change in society that will aim at tolerant coexistence and development of social solidarity in a united Europe.

Key words: Multiculturalism. Cultural tradition. Cultural identity. Tolerance. Pluralism. Extremism. Terrorism. Antisemitism. Nationalism. Ethics. Morality. Education. Globalisation.

OBSAH

ÚVOD	7
1 Z HISTÓRIE VYMEDZENIA EURÓPY	8
1.1. Šírenie ideí rovnosti	8
1.2. K zjednotenej Európe	9
2 KULTÚRA	11
2.1 Kultúrna tradícia a kultúrna identita	12
3 MULTIKULTURALIZMUS	15
3.1 Dejiny multikulturalizmu	15
3.1.1 Multikulturalizmus v slovenskom kontexte	18
4 TOLERANCIA – INTOLERANCIA	20
4.1 Kritika multikulturalizmu	23
4.2 Princíp a problémy pluralizmu	25
4.3 Extrémizmus	29
4.3.1 Rómovia – všadeprítomný národ	31
4.4 Terorizmus – novodobá hrozba	33
4.5 Antisemitizmus	35
4.6 Nacionalizmus	37
4.6.1 Slovensko – maďarské vzťahy a nacionalizmus	37
5 ETIKOU K MULTIKULTURALIZMU	41
5.1 Postoj katolíckej cirkvi	42
6 VÝCHOVOU K MULTIKULTURALIZMU	45
6.1 Výhody – nevýhody multikultúrnej výchovy	48
6.2 Vplyv masovokomunikačných prostriedkov	51
6.2.1 Propaganda v masmédiách	54
7 GLOBALIZÁCIA	55
ZÁVER	58
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY A ZDROJOV	59

ÚVOD

Ludská spoločnosť si vytvára vlastné hranice a súperenie vplyvov politiky, náboženstva a vlastenectva nastolilo hranice, ktoré takmer vôbec nerešpektovali zemepis. Historická Európa bola vystavená dobýjaniu a migrácii, no zároveň absorbovala všetky nové kultúry a idey. Európu vôbec charakterizuje najmä výrazne európska civilizácia, ktorá čerpala z myšlienkového odkazu starovekého sveta, stredovekého kresťanstva, renesancie a osvietenstva. Táto zmes ideí začala predstavovať európsku kultúru a v čase európskej dominancie sa rozširovala do sveta.

Európske dejiny sú prirodzene bohaté na kultúrne, sociálne diania a konflikty. Kultúry minulosti, súčasnosti a predzvesti kultúr budúcnosti: kultúry lokálne, kultúry spoločenských tried, vekových, generačných skupín, skupín národných, národnostných, etnických a iných, všetky sa neustále menia, navzájom sa ovplyvňujú a pretvárajú „ľudskú tvár“ Európy. Súčinne so spoločenskými zmenami sa menia aj pomenovania spoločnosti, viac či menej vystihujúce jej charakter – spoločnosť multikultúrna, pluralitná, globálna a pod.

Každá spoločnosť si vyberá spôsob, akým čelí určitým zmenám, ako hľadá východiská a napokon rieši problémy a nové výzvy. Zmenám sa prispôsobujeme istým spôsobom a tempom všetci, či už ide o prispôsobovanie sa novému kultúrnemu prostrediu, do ktorého prichádzame ako „cudzinci“, alebo ktoré vznikajú v dôsledku príchodu „cudzincov“.

Zmeny ovplyvňujú našu identitu, príslušnosť (alebo nepríslušnosť) k určitej sociálnej skupine a túžbu podieľať sa v budúcnosti na celkových zmenách miesta, prostredia, v ktorom žijeme. Tieto zmeny pociťujeme na všetkých úrovniach či už spoločenského alebo kultúrneho života. Spoločnosť a súčasné vzdelávanie na všetkých úrovniach čelia uspokojovaniu potrieb všetkých svojich členov a skupín, vyznačujúcich sa sociálnou a kultúrnou rôznorodosťou – diverzitou.

1 Z HISTÓRIE VYMEDZENIA EURÓPY

Rozmanité kultúrne tradície národov a rôznych etník vytvárajú dejiny kontinentu do súvislého celku: antika – prvé zaznamenané prejavy európskej civilizácie v Grécku. Rímska ríša zjednotila mnohé územia, ktoré sa mali stať neoddeliteľnou súčasťou dnešnej Európy – iné boli mimo dosahu Ríma. Veľká časť Nemecka, strednej a východnej Európy, Ruska a Škandinávie sa nedostali pod priamu vládu Ríma. Do Rímskej ríše patrili aj územia Blízkeho východu a severnej Afriky, ktoré po nástupe islamu prekryli iné kultúry. Rím však položil severne od Stredomoria základy, ktoré výrazne ovplyvnili porímsky svet. „Barbarské kráľovstvá“ Západu a premena Východorímskej ríše na Byzanskú ríšu sprostredkovali odkaz Ríma stredoveku.

Vzostup stredovekého kresťanstva prispel k zjednoteniu a vymedzeniu Európy, hoci túto jednotu ohrozili výboje Arabov, ktoré priniesli na Balkán, Sicíliu a do Španielska moslimskú vieru. Na severe barbarské invázie a migrácia napokon viedli ku vzniku kresťanských kráľovstiev. Na východe predstavovali Byzanská ríša a ortodoxná cirkev, ktorú prijali Slovania a raný ruský štát, opozíciu voči západnému kresťanstvu. Na Balkáne a vo východnom Stredomorí boli tieto náboženské hranice v tisícročí, ktoré nasledovalo po páde Ríma, veľmi nestále.

Vplyv európskej kultúry sa presadil aj v zámorí. Vek výskumných plavieb vytvoril prvé európske ríše v Latinskej a Strednej Amerike, ale aj v Afrike, Indickom oceáne a na Ďalekom východe. Pobrežie Afriky a Ázie bolo posiate európskymi obchodnými stanicami.

Európska dynamika sa neobmedzovala len na koloniálnu expanziu. Renesancia podnietila nové intelektuálne hnutia a viedla ku zmenám vo vzťahu k uznávanej autorite. Osvietenstvo spochybnilo idey absolutistickej vlády a v celom 18. storočí sa šírili prejavy odporu voči panovníkom. Úspech americkej revolúcie mal na Európu obrovský vplyv a pripravil ju na vek revolúcií.

1.1 Šírenie ideí rovnosti

Idea demokratických práv splynula s dlhodobými problémami francúzskej monarchie a roku 1789 vyvolala Francúzsku revolúciu. Jej dôsledky vrhli

Európu do série vojen a takmer šiestich desaťročí revolučného chaosu. Francúzske vojská šíрили po Európe idey slobody, bratstva a rovnosti. Robotníci zakladali prvé socialistické hnutia, spájali sa v útoku na zaužívaný poriadok.

Národné cítenie sa však nedalo potlačiť. Roku 1870 vzniklo z konglomerátu štátov zjednotené Taliansko. Roku 1871 stálo Prusko na čele zjednocovania nemeckých štátov a vytvorenia nemeckej ríše. V Rakúsko-Uhorsku ústupky nacionalistickému cíteniu smerovali k rozpadu štátu. Dve veľké európske mocnosti , Rusko a Rakúsko-uhorská ríša, čelili začiatkom 20. storočia vážnym vnútorným problémom. Priemyselná revolúcia priniesla rozvoj nových technológií, ktoré umožnili Európe stať sa najmocnejším kontinentom na svete, Európania mali obrovský vplyv na obchody na iných kontinentoch. Prinášali so sebou presvedčenie o nadradenosti svojej kultúry, ktorá mala hlboký vplyv na neeurópsky svet.

Začiatkom 20. storočia utrpeli národy Európy otriasajúci úder. V prvej svetovej vojne zomrelo vyše desať miliónov vojakov a tri veľké európske mocnosti sa od základu menili. Rakúsko-Uhorsko sa rozpadlo, revolúcia v Rusku viedla k prvej komunistickej vláde v dejinách a Nemecko sa dostalo do depresie, z ktorej sa vynoril Hitler a nacisti. Ekonomiku sužovala nezamestnanosť a strata zámorských trhov. Nádej na vyriešenie európskej rivality zmaril vplyv hospodárskej depresie a odpor, ktorý vyvolalo mierové vyrovnanie v roku 1919. Nastupujúci európski diktátori sa zamerali na revíziu mierových dohôd a teritoriálna expanzia vohnala Európu do skutočnej globálnej vojny, ktorá pretvorila svet. Druhá svetová vojna Európu rozdelila na dva súperiace tábory: na východnú (pod vplyvom Sovietskeho zväzu) a západnú (pod vplyvom USA). Viac ako štyri desaťročia rozdeľovala Európu „železná opona“.

1.2 K zjednotenej Európe

Súťaž so Západom mala pre východnú Európu osudné dôsledky. Gorbačovove pokusy v 80. rokoch 20. storočia liberatlizovať ZSSR a dovoliť východoeurópskym satelitným štátom rozhodnúť o svojom osude pôsobili rozpad východného bloku. Nemecko sa opäť spojilo a ZSSR sa rozpadol na

jednotlivé republiky. Návrat nestálosti na európske hranice spôsobil viaceré konflikty, ako aj rozklad. O hraniciach sa rozhodovalo vojenskou silou, narastali snahy o osamostatnenie, a keď sa bývalá Juhoslávia znížila k etnickému násiliu, na Balkáne vypukla vojna. Čím viac Európa smerovala Európskou úniou k svornosti, tým väčšmi si však mnohí Európania uvedomovali svoju etnickú a nacionálnu identitu.

Kultúra Európy je čoraz väčšmi medzinárodná. Vplyv európskej civilizácie, taký dominantný v stáročiach expanzie, sa teraz vracia a obohacuje sa prostredníctvom vplyvov imigrantov, cudzích kultúr a „globálnej dediny“. Európa sa ocitá na kultúrnej križovatke sveta a svojim dlhodobým spojením s ostatnými kontinentami prispieva k jeho bohatej a pestrej kultúre.¹

---

¹ Stevenson, John. zostav.: 2003. *Dejiny Európy*. s. 10-15

2 KULTÚRA

Pojem kultúra má antické korene a spája sa s výrokom Cicera v Tuskulských hovoroch, kde použil slobo „cultura“ z zmysle kultivácia ľudstva (filozofia – kultúra ducha), ktorý bol znovuzrodený a prijatý v Európe v období renesancie. Ako vyplýva z výroku, ktorého platnosť sa potvrdzuje aj v dnešných časoch, išlo hlavne o starostlivosť ducha a duše človeka, jeho samozdokonaľovanie sa prostredníctvom vzdelávania, konkrétne filozofie. Kultivovanie ducha, duše samého seba sa vzťahovalo na slobodných občanov, elitu spoločnosti.

Pravá kultúra podľa Ladislava Hanusa je tá, ktorú tvorí človek ako osoba a osobnosť a pri jej tvorbe sa ďalej rozvíja ako kultúrna a duchovná osobnosť. Teda autentický, skutočne hodnotný kultúrny výtvor nie je len hodnotou v sebe, ale spätne sa premieta do aktuálnej hodnoty človeka, čím prehĺbuje aj vedomie jeho hodnoty a zmysluplnosti.²

Novodobý obsah pojmu kultúra je spätý s tromi centrálnymi aspektmi: etickým, ktorý má základ v jeho antickom chápaní, historickým, s ktorým historicky navrstvovaná, človekom vytvorená a z tohto princípu aj pochopená kultúra sa stavia proti „bohom“ stvorenej prírody a ekologickým, ktorý sa pokúša spájať prvý a druhý aspekt v jednote tvoriacej harmónie.

Súčasná kultúra je kultúrou dialógu a nie kultúrou monológu, akou bola ešte v nedávnej minulosti. Nestačí, že ovládame jazyk krajiny, v ktorej žijeme, ktorú sme krátkodobo alebo dlhodobo navštívili. Musíme túto našu schopnosť a vymoženosť vždy, ak chceme byť vnímaní a prijímaní pri vzájomnej komunikácii, spájať so znalosťou kultúry, ale aj našou vôľou načúvať jej. Svet nás „odhalí“ nielen podľa toho, na čo sa pýtame, ale aj ako to vyjadríme, či naša komunikácia je v súlade s mravmi krajiny.

Každá krajina sa snaží prezentovať zo svojej kultúry len to najhodnotenejšie a najzaujímavejšie vrámci kultúrnej rozmanitosti, prostredníctvom ktorej sa kultúrne dedičstvo vyjadruje, obohacuje a odovzdáva vďaka rozmanitosti kultúrnych prejavov, ale aj prostredníctvom rozličných spôsobov umeleckej tvorby, produkcie, šírenia, distribúcie

---

² Hanus, Ladislav: 1969. *Trilógia kultúry* .

a užívania kultúrnych prejavov bez ohľadu na použité prostriedky a technológie.³ Tento výber predstavuje kultúrnu tradíciu.

2.1 Kultúrna tradícia a kultúrna identita

Pri odovzdávaní kultúrneho bohatstva si odovzdávajúca generácia robí hierarchiu v odovzdávanom. Niečo vyzdvihne ako vysoko hodnotné, iný kultúrny produkt degraduje ako bezcenný. Robí to v dobrej snahe o pestovanie a rozvoj „skutočných“ hodnôt tak, aby sa nasledujúca generácia vyhla tvorbe a vnímaniu bezcenných produktov, alebo aby potomkovia neboli vystavení deformujúcemu vplyvu bezcenných či dokonca negatívnych hodnôt. Svoj výber prezentuje odchádzajúca generácia nastupujúcej ako ich spoločnú kultúrnu tradíciu.

Kultúrnu tradíciu preto netvorí súhrn všetkých doteraz vytvorených hodnôt. Netvorí ju ani súhrn všetkých hodnôt vytvorených určitou sociálnou skupinou, ani súbor všetkých hodnôt vytvorených na určitom teritóriu. Kultúrna tradícia sa formuje z týchto všetkých hodnôt výberom, ktorý urobí práve žijúca generácia, opierajúca sa pochopiteľne aj o výbery svojich predkov a o moc. Ak je kultúra súhrnom hodnôt, znakov, produktov, vzorcov správania a pod. vlastných určitej skupine, veľmi úzko potom súvisí so životným štýlom skupiny – v životnom štýle si sociálna skupina vyberá z týchto súčastí kultúry tie, ktoré adekvátne vyjadrujú jej duchovný svet a môžu sa stať efektívnym prostriedkom pre dosahovanie životných cieľov spoločnosti.

Preto sa pri odovzdávaní svojej kultúry sociálna skupina snaží odovzdať práve to, čo vyhovuje jej duchovnému svetu, jej životnému štýlu, jej komunikačným zvyklostiam, jej sebareflexii, čo pomáha kultúrne a sociálne integrovať spoločnosť.⁴

Kultúrna tradícia a kultúrna identita sociálnej skupiny sú veľmi úzko prepojené. Na základe vlastnej kultúrnej identity si sociálna skupina vyberá z kultúrnych produktov a hodnôt minulosti tie, ktoré podporujú jej identitu. Naopak súhrn kultúrnej tradície formuje kultúrnu identitu.

---

³ Ježíková, Markéta, zostav.: 2006. *Kultúra, kultúrna rozmanitosť a kultúrna výchova*. s. 83.

⁴ Místík Erik a kolektív: 1999. *Kultúra a multikultúrna výchova*. s. 78.

Čo je to kultúrna identita? Vo svete 20. storočia sa často tento termín spája s vlastenectvom, s národnou hrdosťou, s pocitom príslušnosti k určitej sociálnej skupine, so spoluprácou v rámci skupiny. Súčasne sa však spája aj so separáciou, uzatvorením skupiny do seba, s nepriateľským postojom voči druhým spoločenstvám. Môže pritom ísť o tú istú kultúrnu identitu tej istej skupiny – len vždy nazeranú z iného hľadiska. Čo jej umožňuje pôsobiť takýmto odlišným spôsobom? Čo tvorí kultúrnu identitu?

Obsahom pojmu kultúrna identita sa budeme zaoberať dnes najaktuálnejším vymedzením, cez pojem národ. Národná kultúrna identita patrí totiž k najvýraznejším identitám konca 20. storočia a dnes pri úvahách o identite väčšina teoretikov ju hľadá cez národnú identitu. Národ sa často chápe biologicky, ako rozšírená rodina, ako spoločenstvo ľudí späté biologickými väzbami – kultúrna identita by tak mala biologický základ. Bola by to tisícročná konštanta. Antropológia však dokazuje, že genetické premeny nesúvisia s kultúrnymi. Dokazuje tiež, že rozdiely medzi sociálnymi skupinami nemožno vysvetliť prenosom genetického materiálu, i napriek tomu pôvod jednotlivých európskych národov je možné hľadať v biologicky blízkych skupinách ľudí. Národ a kultúra, kultúrna identita nie sú kategórie biologické, ale hodnotové, preto presahujú úroveň biológie.

Iné teórie chápu národ ako jazykovú jednotu určitého spoločenstva. To by síce vysvetlovalo jazykovú jednotu mnohých národov počas stáročí. Kultúrnu identitu však iba jazykom nevysvetlíme, lebo v rámci jedného jazyka sa formuje viacero identít v čase i priestore. Okrem toho jazyk ťažko môže zostať jediným alebo hlavným kritériom pre definovanie národa a kultúrnej identity, pretože nie raz sa národy rozvíjajú aj bez vlastného národného jazyka (napr.: Brazílčania hovoriaci portugalsky).

Inokedy sa národ chápe ako politický celok, teda ako spoločenstvo ľudí určitého štátu. Takúto koncepciu presadzoval napr. T. G. Masaryk. Podľa tejto koncepcie by sa kultúrna identita viazala na územie určitého štátu. Pri rozpade štátu by sa rozpadla aj kultúrna (nielen štátna) identita. Takéto chápanie však jednoznačne vyvracia množstvo mnohonárodnostných štátov, v ktorých možno nájsť viacero národných kultúrnych identít – napr. bývalý Sovietsky zväz alebo Veľká Británia.

Národ môžeme pochopiť aj ako sociálno-psychologický celok, ako spoločenstvo ľudí spojených spoločnou psychológiou, národným charakterom, ktorý býva posilňovaný národnou ideológiou. Národný charakter, sebauvedomenie a ideológia síce zohrávajú pri identifikácii národa a kultúrnej identity úlohu, ale nestačia na ich striktné vymedzenie. Príkladom môže byť India, v ktorej existuje povedomie aj národná ideológia „Som Ind.“ Avšak kultúrna a biologická antropológia už dokázali, že v Indii žijú odlišné etnické až rasové skupiny.

Národ sa niekedy chápe ako teritoriálne vymedzené spoločenstvo. Platí to síce pre mnohé národy, ale neplatí to o národoch žijúcich v diaspóre, čoho známym príkladom sú Židia alebo Palestínci. Ani kultúrnu identitu nemožno definovať len teritoriálne, pretože v sebe môže niesť mnoho prvkov teritoriálne veľmi vzdialených.⁵

Národ je teda historicky vzniknuté spoločenstvo ľudí vytvorené pôsobením rôznych faktorov, ako sú spoločné územie, kultúra, jazyk, hospodárska história, psychika, náboženstvo a podobne. Toto spoločenstvo má spravidla vôľu tieto spoločné faktory brániť a rozvíjať.

Žijeme v dobe, kedy sa vytvárajú nové kultúrne spoločnosti ako multikulturálna, pluralitná, informačné a iné, kedy výrazy ako migrácia, tolerancia, integrácia, diskriminácia, asimilácia sa stávajú bežnými v komunikačných prostriedkoch a v masmédiach.

---

⁵ Mistrík, Erik: 1999. *Kultúra a multikultúrna výchova*. s. 86-88

3 MULTIKULTURALIZMUS

Multikulturalizmus je diverzifikácia kultúr a ich stretanie. Je to problém Odlišnosti a hľadania identity. Multikulturalizmus sa vymedzuje rôznymi termínmi – multikultúrny (mnohosť kultúr), interkultúrny/medzikultúrny (vzťah medzi kultúrami), kultúrna rozmanitosť (odlišnosť v mnohosti). Multikulturalizmus je možné interpretovať vo vzťahu k moci, politke, k ľudským právam, k médiám. Multikulturalizmus, ako kultúrna rozmanitosť sa najčastejšie vymedzuje ako rozdiely majority a minority. Kritériá pre vymedzenie menšiny sú rôzne – etnické (etnikum, etnická skupina, národ, národnosť), historické, kultúrne, sociálne, jazykové, geografické, rodové, právne. Všetky kritériá sú relatívne. Menšinová identita sa buduje cez konformnosť so skupinou, nesúhlas s väčšinou, odpor k väčšine, sebareflexiu príslušníkov menšiny. Multikulturalizmus môže ústiť do prezentácie stereotypov, predsudkov, alebo do otvorenosti voči novému a cudziemu.

Výraz multikulturalita sa ujal ako výraz snáh o spoločenskú akceptáciu odlišností. Podľa J. Průcha, týmto pojmom možno označiť proces, ktorého prostredníctvom si jednotlivci majú vytvárať spôsoby svojho pozitívneho vnímania a hodnotenia kultúrnych systémov odlišných od ich vlastnej kultúry a na tomto základe majú regulovať svoje správanie sa k príslušníkom iných kultúr.⁶

V odbornej literatúre však nenájdeme len jednu, všeobecne platnú definíciu tohto pojmu. Jeho význam sa prispôsobuje lokálnej situácii, časovému obdobiu a používa sa v rôznych krajinách odlišne. Z tohto dôvodu je termín multikulturalizmus používaný s rôznou intenzitou a odlišným záberom v Európe alebo v zámorí.

3.1 Dejiny multikulturalizmu

Stopy multikulturalizmu môžeme nájsť už v antike. Príkladom nám môže byť helenizmus. Táto éra bola významná nielen ako spojivo vo vývoji starovekého sveta, ale aj ako obdobie kultúrnej inovácie a šírenia gréckej kultúry zo Stredomoria. Bolo to obdobie, kedy sa prelínala kultúra Grécka

---

⁶ Průcha, J.: 2001. Multikultúrna výchova. ISV. Praha. s. 21.

a Blízkeho východu. Toto obdobie bolo svedkom intenzívnej aktivity v umení, architektúre, vo filozofii a vo vede. Dochádzalo k inováciám v sochárstve a technológiách. Helenistické obdobie sa nieslo v znamení rozvoja životného štýlu a politických organizácií.⁷

Marxizmus, ako prvý zásadne vyslovil myšlienku rovnosti všetkých ľudí. Napríklad demokracie antického sveta ako Atény či Rímska republika v skutočnosti platili len pre veľmi malý okruh ľudí a o rasovej rovnosti tu nemožno hovoriť (navyše existovalo otrokárstvo). V čase sformovania učenia marxizmu, teda v polovici 19. storočia všetky ostatné smery, vrátane liberalizmu a anarchizmu mali v sebe inharentné zahrnuté videnie rasovej odlišnosti a boli projektované pre bielu rasu. Až marxizmus sa jasne profiloval ako medzirasový. V súčasnosti sa však zástancovia multikulturalizmu k marxizmu obvykle nehlásia.

Pojmy multikulturalita, multikulturalizmus vznikli v Spojených štátoch amerických a Kanade, pričom sa ich pôvod pripisuje najmä intenzívnemu miešaniu sa kultúr a prílevu migrantov, ktoré zaznamenali v posledných dvoch storočiach. Tieto krajiny vyvinuli najviac teórií, diskusií a polemík. Ich spoločným znakom je, že sú to imigrancké krajiny, ktoré už od svojho vzniku museli zaujať určité stanovisko a politiku vo vzťahu ku kultúrnym odlišnostiam. Tieto krajiny najskôr prešli politikami asimilácie, integrácie a segmentácie. Museli sa vyrovnáť s dedičstvom pôvodných obyvateľov ako aj s rozrastajúcou aktivitou hnutí rôznych typov menších etnických, sexuálnych, náboženských a pod. Výraz multikulturalita sa ujal ako výraz snáh o spoločenskú akceptáciu odlišností.⁸

Je veľmi dôležité pochopiť skutočný význam multikulturalizmu a jeho uplatnenia v bežnom živote, nakoľko sme členmi Európskej únie a tým aj „spoluobčanmi“ iných štátov a ich kultúr. Dochádza k migrácii občanov, či už za účelom turizmu, za prácou alebo vystťahovania a tým spojeného získavania občianstva iného štátu. Je preto potrebné poznať ich kultúru, tradície, mentalitu národa a tým predchádzať vzniku možných nedorozumení. Okrem harmonizácie právnych a ekonomických predpisov je nevyhnutné

---

⁷ Stevenson, John zostav.: 2003. *Dejiny Európy*. s. 45.

⁸ Bezáčková, Katarína, Lajčáková, Jarmila: 2002. *Multikulturalizmus a inklúzia ako riešenie rómskej problematiky*. 13 s.

zmeniť aj postoje a predsudky, ktoré bránia pochopiť etnickú odlišnosť ako prirodzenú a obohacujúcu súčasť každej kultúry.

Ďalšie vymedzenie pojmu nie je ľahké predovšetkým preto, že predpona „multi“ v slove multikulturalizmus nás neinformuje iba o tom, že sa jedná o množstvo kultúr, ale zároveň naznačuje, že sú to kultúry rôzne, kultúry rôznych druhov. V palete multikulturalistov tak môže „kultúra“ označovať nielen kultúrnu tradíciu v obvyklom slova zmysle (napr.: tradíciu židovskú, západnú, islamskú, alebo zvyky jednotlivých národov), ale aj identitu jazykovú (napr.: jazyk, ktorý z nás robí národ), náboženskú, etnickú a pre feministky dokonca i sexuálnu. Nakoľko sa jedná o veľmi širokú paletu, zreteľne naznačuje, ako je táto paleta heterogénna a ako ľahko by nás mohla uviesť do omylu. Musíme mať na pamäti, že kultúrna odlišnosť (iné zvyky, tradície) nie je to isté, čo odlišnosť etnická (rasová). Jedná sa o dve celkom sa líšiace veci.⁹

Dvadsiate storočie sa vyznačovalo veľkou emigráciou obyvateľstva, a to najmä z východnej Európy do západnej, za vidinou lepšieho života. Emigrácia je nutné alebo dobrovoľné vyst'ahovanie sa z vlasti do inej krajiny z hospodárskych, politických, náboženských alebo iných dôvodov. Zo Slovenska sa v rokoch 1850-1940 vyst'ahovalo do zámoria a západných európskych štátov takmer 1,1 milióna ľudí, po druhej svetovej vojne to boli ešte tri vlny emigrácie.

Dvadsiate prvé storočie sa vyznačuje migráciou obyvateľstva. Migrácia je označenie pre geografický pohyb jedincov alebo skupín, premiestnenie istej osoby z východiskového miesta do miesta určenia. Osoby, ktoré sa priemestňujú sa nazývajú migranti.

V priebehu deväťdesiatych rokov 20. storočia a začiatok 21. storočia sa chápanie multikulturalizmu rozširuje o vytváranie spoločnosti, ktorá bude tolerantnejšia a inkluzívnejšia voči kultúrno-skupinovým rozdielom vo všetkých sociálnych oblastiach a inštitúciách.

---

⁹ Sartori, Giovanni: 2005. *Pluralizmus, multikulturalizmus a prisťahovalci*. s. 44.

3.1.1 Multikultúralizmus v slovenskom kontexte

Z historického hľadiska môžno konštatovať, že na Slovensku existuje určitá tradičná multikultúrnosť – aj slovenská kultúra sa formovala na základe ovplyvňovania inými kultúrami a tento proces neustále prebieha pôsobením migrácie obyvateľstva. Je nepopierateľné, že na území Slovenska od nepamäti žila spoločnosť ľudí rôzneho etnického pôvodu, sociálneho postavenia, náboženstva alebo jazyka, ktoré sa prelínali a vzájomne ovplyvňovali. Z hľadiska integračného smerovania Slovenska je potrebné si uvedomiť, že etnická diverzia sa v ešte širšom rozsahu stáva každodennou súčasťou života a každý jednotlivec patriaci k nejakej etnickej alebo národnostnej menšine alebo väčšine bude jej súčasťou.¹⁰

Situácia multikulturalizmu na Slovensku je silne špecifická. Slovenské obyvateľstvo je približne z 90 % biele, až na výraznú približne 8-10 % menšinu rómskeho etnika, ktorá nesie znaky negroidnej rasy. Okrem toho na Slovensku žije silná približne 10 % menšina hlásiaca sa k maďarskej národnosti, kde jazykový rozdiel umocnený mnohými inými faktormi spôsobuje neustále napätie s majoritnou spoločnosťou, najmä na politickej úrovni. Vzhľadom na silnú nezamestnanosť nebadáť na Slovensku jav, že by isté povolania nemal kto vykonávať (neuplatňuje sa argument vyplnenia ponuky trhu práce). Slovensko je pre väčšinu prisťahovalcov tranzitnou krajinou. Azylová politika je v porovnaní s inými štátmi stále dosť prísna, aj keď je stále silnejší tlak na jej zmiernenie, čo sa aj prejavuje v paxi (napr. kritika medzinárodných organizácií). Ročne je pozitívne vybavených len zopár žiadostí o azyl z niekoľkých tisíc. Najmä po vstupe do Európskej únie badať v našich väčších mestách nárast čiernych (ide hlavne o študentov, ktorí prezentujú elitu čiernej rasy) a žltých obyvateľov. Vzhľadom na ich nízky počet však nedochádza k rozporom s majoritou, a aj preto ich obyvateľstvo relatívne akceptuje a prijíma. Dochádza k javom, ktoré sú charakteristické pre rané štádiá multikulturalizmu, napr. nárast medzirasových vzťahov, nárast obyvateľstva neeurópskeho pôvodu, narastajúci počet rómskeho etnika a snaha o vytvorenie relevantnej politickej reprezentácie, nízka natalita Slovákov, vytváranie silného ekonomického

---

¹⁰ <http://www.culture.gov.sk/files/layer1584.html> 11.2.2010

zázemia v podobe stredného podnikania zo strany moslimov, snaha o vytvorenie moslimskej cirkvi na Slovensku (zatiaľ zamietnutá prísnejším zákonom o cirkvách a náboženských spoločnostiach).¹¹

V porovnaní so západnými krajinami sa na naše územie dostáva moderná koncepcia multikulturalizmu s oneskorením. Je dôležité poučiť sa z chýb iných a nájsť si čo najrýchlejšiu cestu k modernému multikulturalizmu – svojou činnosťou a myslením dosiahnuť stav, ktorý je v súlade s kultúrnym pluralizmom, s princípom slobody, tolerancie, rovnosti a akceptácie individuálnych rozdielov.

---

¹¹ <http://sk.metapedia.org/wiki/Multikulturalizmus> 27.10.2009

4 TOLERANCIA - INTOLERANCIA

Tolerancia je termín, ktorý sa prvý krát objavil v 16. storočí (doba náboženských vojen) a chápal sa niekedy pejoratívne (ako synonymum ľahostajnosti k pravde náboženských dogiem alebo k prijímaniu kacírstva). V dnešnej dobe sa termín tolerancia chápe ako duchovný postoj (individuálny alebo kolektívny), ktorý dáva slobodu vyjadrovať názory a postoje odlišné od názorov druhých.

Z mravného hľadiska však pojem tolerancia zostáva dvojznačný, pretože pri tolerancii môže ísť jednoducho o dôsledok skepticizmu, ktorý pripúšťa: všetky názory majú rovnakú hodnotu, neexistuje pravda alebo hodnota, ktorá by stála za to, aby sme ju obhajovali. Tento problém jasne ilustruje dielo Johna Locka *Pojednanie o tolerancii*, kde autor tvrdí, že uplatňovať toleranciu znamená dávať jej hranice. Tolerancia sa viaže na určitý druh správania sa a zmýšľania. Tolerancia ako spôsob vnímania a hodnotenia nábožensky, rasovo, kultúrne, národnostne spoločenských zoskupení i jedincov, nie je historickou hodnotou. To, čo sa považuje za tolerantné správanie a zmýšľanie je jednak dôsledkom doterajšieho sociálno-politického vývoja ľudského spoločenstva, jednak je to výrazne podmienené konkrétnymi vládncami spoločenskými (historickými, kultúrnymi, politickými, sociálnymi, ekonomickými atď.) hodnotami. Toleranciu nemôžeme skúmať abstraktne, ale vždy iba cez jej uplatňovanie sa v konkrétnych situáciách. S určitým zjednodušením možno hovoriť, že tolerancia je aplikáciou Kantovho kategorického imperatívu v zmysle – nič z toho, na čo máme právo, sami nesmieme upierať komukoľvek inému.¹²

Tolerancia je základom všetkých medziľudských vzťahov. Je to pojem, ktorý znamená znášanie, rešpektovanie resp. schopnosť prijať rozmanitosť a rôznorodosť svetových kultúr, foriem prejavov a štýlov života.

Vo vyhlásení UNESCO ohľadom tolerancie sa okrem iného píše, že v súlade s rešpektovaním ľudských práv a zvyklostí tolerancia neznamena pripúšťať spoločenskú nespravodlivosť, alebo vzdať sa vlastných postojov a presvedčení. Tolerancia znamená, že každý človek je slobodný v zastávaní svojich osobných názorov a zároveň rešpektuje skutočnosť, že všetci ostatní

---

¹² Hanus, Ladislav: 2003. *O kultúre a kulturológii*. s. 201.

majú právo slobodne zastávať odlišné názory a zaujímať iné postoje. Znamená taktiež prijatie faktu, že ľudské bytosti, ktoré sú prirodzene odlišné vo svojich výzoroch, prejavoch, správaniach a hodnotách majú právo žiť v mieri. A v neposlednom rade tolerancia znamená, že nikto nemá právo vnucovať ostatným svoje názory a predstavy. Bez nej bude svet rozdelený a neustále medzi sebou zápasiaci.¹³

Spolu s toleranciou ruka v ruke kráča, a čoho sme v dnešnej dobe svedkami, narastajúca intolerancia (neznášanlivosť). Táto zhubná choroba spôsobuje smrť, genocídu, násilie, náboženské prenasledovanie ako aj ozbrojené konflikty v rôznych oblastiach sveta. Neznášanlivosť môže mať niekedy rasové, etnické, náboženské a ideologické korene, inokedy sa dá hovoriť o politických a spoločenských dôvodoch. V každom prípade následky bývajú veľmi tragické a ničivé.

Stáročná história náboženských a etnických konfliktov, z ktorých mnohé pretrvávajú až do dnešnej doby a mnohé ďalšie sa zrodili historicky nedávno (konflikt medzi Palestínou a Izraelom) nasvedčujú k zachovaniu kultúrnej a náboženskej homogenity daných štátov s vylúčením vzájomného miešania, či spojovania do väčších celkov. V podmienkach demokratickej spoločnosti dodržiujúcej základné ľudské a občianske práva, nemôže byť žiadna kultúra a náboženská identita jedinou možnou.

Dejiny dostatočne ukazujú, že „jednota“ národa bola možná vždy len vďaka nátlaku, či priameho teroru uplatňovaného voči disidentom. Tam, kde sila centrálnej moci zlyhala, objavila sa ihneď prirodzená pluralita. To platí nielen pre kresťanskú stredovekú Európu, ale i pre súčasné islamské štáty, kde prísne dodržiavanie islamského zákonodarstva je vynucované drastickými trestami, ako to je v Iráne, Saudskej Arábii, ako to bolo v Afganistane za vlády Talibanu atď. I keď je náboženský fundamentalizmus rešpektovaný väčšinou populácie, je možný len za súčasného potláčania ľudských práv jednotlivca alebo menšín. Pokiaľ by sme predsa uvažovali, teoretickú možnosť uplného súhlasu všetkých, nebola by nikdy potrebná inkvizícia či islamská náboženská polícia. Ich existencia svedčí o tom, že i tvrdí fundamentalisti sú si vedomí toho, že s absolútnym súhlasom počítať

---

¹³ Vydra, A.: 2007. *Tolerancia v medziludských vzťahoch*. s. 13.

nemôžu. Preto ako náhle sú tieto utlačovateľské inštitúcie zrušené, ihneď končí jednota.¹⁴

Z dôvodov náboženskej a etnickej intolerancie sme boli svedkami nedávnej občianskej vojny v bývalej Juhoslávii. Veľké straty na životoch obyčajných ľudí zo všetkých komunít a rôznych náboženstiev: Albáncov, Srbov, Rómov, Madžupov, Aškaliiov, Bosniakov, Turkov a iných. Dodnes nie je uzavretá bilancia násilia. Svedectvo je najmä obžalobou politikov, vinou ich zaslepenosti nacionalizmom a neschopnosti dohodnúť sa, zahynuli tisíce kresťanov a moslimov. Do tohto sporu bola zatahnutá takmer celá Európa.¹⁵

V reálne pokojnej Európe nájdeme aj dnes miesta, ktoré sú ako časovaná bomba. Severné Írsko, Belfast – mesto rozdelené plotom. Ak spomenieme konflikty v tomto meste, každému napadne myšlienka spojená s intolerantnosťou dvoch kresťanských náboženstiev: katolicizmu a protestantizmu. Sú to kresťanské náboženstvá, ale i napriek tomu už niekoľko storočí nedokážu nájsť spoločnú reč. Nezriedka musí na poriadok v severoírskych mestách dohliadať polícia s armádou.

V rozpore so zdravým ľudským rozumom sme svedkami toho, že na mnohých miestach sveta sú vzťahy medzi niektorými etnikami, národmi, rasovými, či náboženskými spoločenstvami nie harmonické, skôr konfliktné až nepriateľské a nenávisťné. Tieto negatívne javy v spolužití etník a národov sa vysvetľujú z politických, ekonomických alebo historických aspektov, čo je určite oprávnené.¹⁶

Aké stanovisko zaujala Európska únia (EÚ) k ľudským právam v týchto sporoch? Pre EÚ sú ľudské práva univerzálne a nedeliteľné, pridŕža sa Všeobecnej deklarácie ľudských práv, a preto ich aktívne podporuje a obhajuje, či už v rámci svojho územia, alebo vo vzťahoch s tretími krajinami.

Politika Európskej únie v oblasti ľudských práv sa sústreďuje na občianske, politické, ekonomické, sociálne a kultúrne práva. Taktiež sa usiluje podporovať práva žien a detí, ako aj menších a vysídlených osôb.

---

¹⁴ Gulová, L., Štěpařová: 2002. *Multikultúrna výchova v teórii a praxi*. s. 49-56.

¹⁵ Gazda, I.: 2008. *Kosovský príbeh*. In: *Týždeň*.

¹⁶ Průcha, Jan: 2007. *Interkultúrní psychologie*. s. 172.

Napriek tomu, že situácia v dodržiavaní ľudských práv je v EÚ celkovo priaznivá, niektoré problémy pretrvávajú. EÚ bojuje proti rasizmu, neznášanlivosti a iným typom diskriminácie založených na viere, pohlaví, veku, zdravotnom postihnutí alebo sexuálnej orientácii a kladie osobitný dôraz na dodržiavanie ľudských práv v azylovej a migračnej oblasti. Únia už dlho prijíma ľudí z iných krajín, tých, ktorí prichádzajú pracovať, ale i tých, ktorí ušli zo svojich domovov kvôli vojne či prenasledovaniu.

Súčasným spoločenským problémom nie je existencia rozdielov a rôznorodosti kultúr, problém spočíva v nedostatočnom uvedomení si a akceptovaní odlišnosti iných kultúr. Aby sme však túto odlišnosť vedeli identifikovať, je potrebné veľa o kultúra vedieť. Ak vieme a poznáme, môžeme tolerovať, ak tolerujeme môžeme chápať. A to je už iba krok na ceste k spolužitiu na princípe rovného s rovným k vytvoreniu novej kultúry „multikultúrnej spoločnosti“.¹⁷

V multikultúrnej situácii sa jednotlivec vo zľahu k iným kultúram môže dostať do interkultúrneho šoku, ktorý má rôzne východiská aj rôzne podoby – etnocentrizmus (pôvodne skupinový egoistický názor o vyspelosti a kultúrnosti určitého národa, alebo etnickej skupiny nad inými, alebo dokonca nad všetkými ostatnými), xenofóbia, rasizmus atď. Riešenia interkultúrnych konfliktov zahŕňajú rôzne opatrenia a rôzne sociálno-psychologické dôsledky, ako sú diskriminácia, integrácia, asimilácia, genocída, segregácia, kultúrny pluralizmus, multikultúrny idealizmus.¹⁸

4.1 Kritika multikulturalizmu

Spolunažívanie rôznych kultúr netreba odmietnuť. Hoci nájsť ideálne riešenie nebude jednoduché. Podľa koncepcie multikulturalizmu v kultúrnej heterogénnej spoločnosti dochádza ku vzájomnému duchovnému obohacovaniu a výsledkom je spoločnosť, ktorá si osvojí tie najlepšie prvky z každej kultúry. Odporcovia multikulturalizmu však namietajú, že z empirického hľadiska ide o utópiu: ťažko v praxi nájsť príklad toho, ako čierny emigrant z Afriky kultúrne obohatí európsku civilizáciu. Navyše,

---

¹⁷ Perotti, A.: 1994. *The Case for Intercultural Education. In: Prostriedky masovej komunikácie, multikultúrna spoločnosť a vzdelávanie.* s. 7.

¹⁸ <http://www.culture.gov.sk/files/layer1584.html> 11.2.2010

rasovo homogénnej spoločnosti nič nebráni prijať pozitívne prvky iných kultúr s tým, že sa vyhne všetkým nevýhodám multikulturalizmu. Odporcovia poukazujú na skutočnosť, že je nutné všimnúť si, ktoré skupiny obyvateľstva vo vyspelých multikultúrnych štátoch tvorí rast (národného dôchodku), a ktoré úpadok (žijú na úkor spoločnosti – poberajú sociálne dávky).

Podľa demografických štatistík má v najbližších desaťročiach klesať počet európskych obyvateľov v produktívnom veku a naopak, stúpať počet ľudí v dôchodkovom veku, čo spôsobí ekonomický kolaps. Príchod migrantov by mohol tento trend zvrátiť. Takúto argumentáciu často používajú predstavitelia Európskej únie – namiesto prijatia opatrení v populačnej politike Európy, plánuje EÚ prijať milióny neeurópskych prisťahovalcov na zvrátenie nepriaznivého demografického vývoja na vyplnenie ponuky trhu práce. Štatistiky poukazujú na skutočnosť, že pôvodní európski obyvatelia (najmä zo západnej Európy), nie sú ochotní niektoré činnosti vykonávať, a preto treba prijať imigrantov. Jedná sa najmä o nekvalifikované práce a dehonestujúce činnosti. Je to teória, ktorá plní len úlohu „podporného argumentu“ a zároveň sa de facto opiera o sociálnu nerovnosť rás, na čo s obľubou poukazujú aj kritici. Podľa odporcov multikulturalizmu je problém neochoty vykonávať isté povolania zanedbateľný a aj slobodný trh si ho dokáže sám vyriešiť, napríklad reguláciou miezd. Môže sa niekedy v budúcnosti stať, že Európa prestane byť Európou s pôvodným európskym obyvateľstvom?!

Odporcovia multikulturalizmu tvrdia, že multikulturalizmus sprevádzajú mnohé nevýhody. Medzi najčastejšie námietky patria:

Nerešpektovanie verejnej mienky - multikulturalizmus zavedený zhora, bez súhlasu alebo odobrenia občanov, teda nedemokraticky. Hoci mnohé prieskumy verejnej mienky ukázali, že ľudia preferujú homogénne krajiny. Takýto postoj však býva označovaný za rasistický.

Hrozba rozporov - etnická nehomogenita spôsobená multikulturalizmom môže zapríčiniť stratu stability spoločnosti, jej rozklad, rozpad na rozličné skupiny s odlišnými záujmami. Do budúcnosti hrozí riziko občianskych vojen a odtŕhania častí krajín. Ako príklad sa uvádza Kosovo, ktoré bolo pôvodne do stredoveku čisto srbskou oblasťou, postupnými migračnými

vlnami sa Srbi stali menšinou. Niektorí odporcovia multikulturalizmu sa obávajú, že takýto môže byť pravdepodobný budúci vývoj všetkých multikultúrnych krajín.

Stratu vlády môže spôsobiť obrovský etnický nárast nebielych prisťahovalcov, v kombinácii s početným poklesom bielych a systémom liberálnej demokracie a to tak, že domáce obyvateľstvo stratí vládu nad svojimi krajinami.

Šírenie rôznych chorôb, ktorých nositeľmi sú najmä jedinci negroidnej rasy (najznámejšie AIDS).

Strata jedinečnosti, rasové miešanie likviduje jedinečnú identitu národa a rasy. Nevyhnutným výsledkom rasovej integrácie je kríženie rás medzi sebou, ktoré ničí jedinečnosť a exkluzivitu rasy.

Nerozlučiteľnosť rozličných videní sveta, tento argument sa zakladá na tom, že spoločnosť je komplexný systém s vlastnou identitou, hodnotami, kultúrou, tradíciou, atď. Hodnoty rozdielnych civilizácií, napr. európskej a islamskej, sú nezlučiteľné. Právny systém spoločnosti však nemôže obsiahnuť protichodné hodnoty. Preto spolužitie takto odlišných kultúr bude nutne diskrimináciou, keďže nebudú môcť svoje práva uplatňovať obe súčasne.¹⁹

4.2 Princíp a problémy pluralizmu

Pluralitná spoločnosť je spoločnosť, v ktorej spoločne žijú stúpenci rozličných kultúr a rozmanitých etických hodnotových systémov. V praxi je to možné iba vtedy, ak stúpenci týchto jednotlivých morálnych systémov sú schopní dosiahnuť určitý morálny „konsenzus“, či prinajmenšom sa zhodnúť na určitých pravidlách koexistencie. Slobodná spoločnosť môže existovať iba vtedy, ak existujú hranice individuálnej slobody, ktoré uznáva každý príslušník tejto spoločnosti. Etika pluralitnej spoločnosti je etikou záujmov a preferenčnou, ktorá pripisuje rovnakú váhu všetkým záujmom a preferenciám svojich členov.²⁰

Prečo to v praxi nefunguje? Pál Csaky vo svojej knihe *Ruka za mier, 2009* píše, že prvá generácia imigrantov dostala politický azyl pre

¹⁹ <http://sk.metapedia.org/wiki/Multikulturalizmus> 27.10.2009

²⁰ Ganthaler, H.: 1995. *Etika v pluralitnej spoločnosti*. In: *Freie Gesellschaft – Freie Moral* s. 80-85.

prenasledovanie v niektorých ázijských krajinách, narodili sa im tam deti, ktoré sa úspešne integrovali do britskej spoločnosti, aspoň sa tak zdalo, niektorí sa oženili s Angličkami, mali s nimi deti, boli spokojní a šťastní. A naraz sa niečo stalo, to je fenomén druhej a tretej generácie. Situácia, ktorá sa zdala byť už vyriešená, sa úplne rozsypala. Zástupca tejto generácie išiel na dva týždne do Pakistanu, vrátil sa a odpálil sa v londýnskom metre. Dejiny sa nikdy nekončia.“²¹

Prečo sa mladý človek rozhodol takto konať? Je dôvodom izolovanosť tejto kultúry v novom prostredí, alebo výchova k uchovávaniu silných moslimských tradícií (náboženských, spoločenských a rodinných)? Dnes mnoho mladých britských moslimov sa viac ako s Britániou identifikuje s islamom, pretože britskosť stratila svoju príťažlivosť. Síce zmizla stará rasistická predstava, že príval farebných cudzincov môže oslabiť všetko na čom je krajina postavená, ale neprišlo nič čo by ju nahradilo. Britskosť bola jednoducho definovaná ako tolerancia k rôznosti, takže spoločnosť zostala rozdelená na mnoho skupín. Mnohé z nich vytvorili svoju identitu na pocite krivdy a pocite obetí. Platí to predovšetkým pre moslimskú komunitu. Tá nesporne čelila rasizmu a diskriminácii. Výsledkom je hnev, nenávisť a mentalita obliehania, vďaka ktorej sú moslimovia príliš zahľadení dovnútra a sú otvorení náboženskému extrémizmu. Práve to pomohlo zmeniť niekoľko malých moslimov na súrových teroristov. Všetko čo cítia je len zloba a hnev, a na rozdiel od skupín ako IRA (Írska republikánska armáda), nie je za ich konaním žiadna vízia na politickú zmenu.

Dôkazom toho boli i nedávne nepokoje vo Francúzsku a ďalších častiach Európy, keď sa rozšírili pouličné nepokoje a masové ničenie majetku, ktoré sa postupne rozšírili do ďalších častí Európy. Problémy s imigrantmi alebo ich potomkami druhej či tretej generácie majú v postate všetky krajiny západnej Európy.

Problém je v tom, že v západných zariadeniach je človek občanom po predkoch, alebo podľa miesta narodenia. Islamské zriadenie však priznáva plnohodnotné občianstvo iba veriacim a s týmto občianstvom sa súčasne úzko spája učenie koránu. Problém je v tom, ako napísal taliansky politológ

---

²¹ Csáky Pál: 2009. *Ruka za mier, 2009. In:*
http://www.smk.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=796&Utebnud=2 11.02.2010

Giovanni Sartori, že integrácia prebieha iba vtedy, ak ju prijímajú a považujú za žiadúcu tí, ktorí sú integrovaní. Ak tomu tak nie je, integrácia neprebieha.²²

Mladí moslimi a Arabi, potomkovia prisťahovalcov druhej a tretej generácie, narodení či už vo Francúzsku, Anglicku, Nemecku, alebo inej západoeurópskej krajine - nositelia tohto občianstva, prejavili násilím nenávisť voči „vlastnej“ krajine. Ničili všetko, čo im „prišlo do cesty“, či to boli autá, obchody, školy, štátne budovy, nezastavili sa ani pri nemocniciach. Čo sa stalo? Odpoveď nám na to dáva britský týždenník *Economist*: „nikto nepochybuje, že skutočné korene problému ležia v sociálnom a ekonomickom odcudzení rozsiahlej moslimskej populácie, ktorá bola po dve generácie izolovaná na predmestiach miest. Problém totiž spočíva v „toxickom mixe“ úbohého ubytovania, zlých škôl, neadekvátnej dopravy, sociálnej vylúčenosti a nespokojnosti medzi moslimami, ktorí sú diskriminovaní a nadovšetko v masovej nezamestnanosti.“²³

Politológ Sartori vo svojej eseji menuje štyri základné znaky odlišnosti imigranov: jazyk, zvyklosti, náboženstvo a etnikum. Prvé dve odlišnosti sú výrazne iné, než druhé dve. Tie prvé predstavujú odlišnosti prekonateľné (pokiaľ ich chceme prekonať), tie druhé nastolujú problém zásadnej odlišnosti.²⁴

Problém so súčasnou moslimskou migráciou v západnej Európe je, že zatiaľ čo doteraz sa migranti odlišovali v jednej alebo viacerých znakoch, arabskí moslimi sa v súčasnosti odlišujú vo všetkých vyššie menovaných znakoch. Inými slovami – Poliaci, Taliani, Íri, Španieli atď. mohli mať iné etnikum a jazyk, zvyklosti však mali prinajmenšom blízke a náboženstvo totožné. Moslimskí Arabi sa líšia jazykom, zvyklosťami, náboženstvom aj etnikom. Zmenilo sa ešte niečo: doteraz platilo, že prichádzajúci migrant sa zmenil a asimiloval podľa kultúry hostujúcej krajiny. Dnes je to však inak: platí, že práve hostujúca krajina je tá, ktorá sa má prispôbiť imigrantovi. Takto vyzerá multikulturalizmus v praxi.

---

²² Sartori Giovanni: 2005. *Pluralizmus, multikulturalizmus a prisťahovalci*. s. 69.

²³ <http://www.impulzrevue.sk/article.php?63>

²⁴ Sartori, G.: 2005. *Pluralizmus, multikulturalizmus a prisťahovalci*. s. 65.

Nezabúdajme ešte na jednu skutočnosť. Európa je tiež „zaplavená“ ázijskými imigrantami z Vietnamu, Kórei, Číny. Platí to isté – iný jazyk, iné zvyklosti, iné náboženstvo aj etnikum. Je voči týmto imigrantom európska spoločnosť tolerantnejšia, či sú tieto etniká prispôsobivejšie k hostujúcim kultúram, alebo „ohneň ešte len vzbĺkne“?

Čo viedlo alebo vedie ľudí k takejto rozsiahlej migrácii? Je to jednoduché – je to túžba po peniazoch, po ekonomickej prosperite. Áno, a sme pri koreni problému! Peniaze a honba za nimi sú v podstate tým hlavným dôvodom celosvetovej migrácie, sú vizitkou dnešnej konzumnej spoločnosti. V mene „pokroku“ a „moderného civilizačného trendu“ opúšťajú svoje rodné krajiny, a podobne ako rastliny presadené do cudzieho prostredia zakrpatievajú, čo v praxi znamená, že je im znemožnený zdravý a plnohodnotný život. To ich potom viedlo k rôznym formám nepokojov, nenávisti a intolerancie najmä rasovej, národnostnej, náboženskej alebo inej obdobnej neznášanlivosti, ktoré útočia proti demokratickým princípom, spoločenskému usporiadaniu, životu, zdraviu, majetku alebo verejnemu poriadku.

Akčný plán na zabránenie rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a intolerancie je časťou Viedenskej deklarácie prijatej a podpísanej 9.11.1993 vo Viedni hlavami štátov a vlád členských štátov Rady Európy, v ktorej okrem iného sa píše, že v presvedčení, že rôznorodosť tradícií a kultúr bola už niekoľko storočí jedným z európskych bohatstiev, a že princíp tolerancie je zárukou, že sa v Európe udrží otvorená spoločnosť rešpektujúca kultúrnu rozdielnosť, s ktorou sa v Európe stretávame, v presvedčení, že vytvorenie demokratickej a pluralitnej spoločnosti rešpektujúcej rovnakú hodnotu ľudských bytostí zostáva jedným z hlavných cieľov výstavby Európy, znepokojení súčasným nárastom rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu, rozvojom atmosféry intolerancie, nárastom násilných činov obracajúcich sa predovšetkým proti migrantom a osobám imigračného pôvodu a degradujúcim zaobchádzaním s takýmito osobami a s ním spojenými diskriminačnými praktikami, s ktorými sa tieto osoby stretávajú, rovnako znepokojení rozvojom agresívneho nacionalizmu a etnocentrizmu, ktorý vytvára nové formy xenofóbie atď.²⁵

---

²⁵ Zeleňáková, Silvia: 2005. *Multikultúrna výchova v škole*. s. 62.

Každý národ a každá kultúra má svoju vlastnú históriu, ktorá ich utvára. Pri množstve národov a ich kultúr, ktoré našu planétu obývajú je nevyhnutné, aby sa kultúry navzájom stretli. Pri ich rôznorodosti to však predznamenáva, že dôjde k stretom rôznych zvyklostí či názorov. Mnohé z nich sú príčinou mnohých krvavých sporov a vojen, dokonca terorizmom ospravedlňovaným „svätou vojnou – džihád“, podobne ako v stredoveku ospravedlňovala Božím prianím Európa svoje križiacke výpravy a ťaženia proti moslimskému svetu. Náboženstvá ako také sú stále jedným z najčastejších dôvodov konfliktov podporované extrémizmom, ktoré v niektorých prípadoch prechádzajú až do terorizmu.

4.3 Extrémizmus

Vo všeobecnosti sa pojmom extrémizmus označuje každé konanie, ktoré sa vyznamným spôsobom odlišuje od bežného správania, čo však v konečnom dôsledku nemusí vždy znamenať len kriminálne konanie. Za jednu z hlavných príčin vzniku extrémizmu považujeme prítomnosť intolerancie v spoločnosti. Intolerancia je základom ideológie väčšiny extrémistických skupín. Na základe tohto možno za extrémizmus označiť vyhranené ideologické postoje, ktoré vybočujú z právneho rámca spoločnosti.

Extrémistické skupiny sa vyznačujú najmä odmietaním platných všeobecne záväzných právnych predpisov a vysokou mierou názorovej, rasovej alebo etnickej neznášanlivosti, motiváciou protiprávneho konania s prvkami agresivity a brutality, agresívnym správaním prejavujúcim sa fyzickými aktivitami (divácke násilie) v súvislosti s konaním spoločenských podujatí, ktoré smerujú k pôsobeniu fyzickej ujmy osobám, škode na majetku, alebo sú spôsobilí narušiť verejný poriadok.

Pád komunizmu v roku 1989 priniesol pre náš národ nečakanú slobodu, prudký odklon od doteraz budovaného sveta. Naša nová demokracia sa hnala v ústrety ľudským právam, novým štátnym zriadeniam a k vylúčeniu všetkého, čo môže extrémom zapáchať.

Deväťdesiate roky boli úrodnou pôdou pre organizovanie extrémizmu u nás aj v Európe. Začala sa kryštalizovať nová, tvrdá radikálna scéna.

Niežeby tu predtým nebola, ale začala rodiť domáce zorganizované pravicové i ľavicové organizácie a rebélia dostávala tvár, ktorú má v podstate dodnes. Kto je však súčasný extrémista? Tisíckrát prežutá fráza tvrdí, že je to skínhed hlásiaci sa k Hitlerovi, chuligán, ktorý si z futbalového štadiona urobí boxovací ring, alebo „ochranár“, ktorý posprejuje a zdemoluje nové modely kožušín. Je to naozaj tak? Väčšina z nás si predsa len predstaví mladého, holohlavého muža, ktorý nosí koženú bundu, gladiátory a otvorene sa hlási k rasizmu či fašizmu. Na konci minulého storočia by mal tento mladík nízke vzdelanie, bol by z rozvrátenej rodiny a z nižšej sociálnej vrstvy. Omyl. Z Nemecka smeruje trend, podľa ktorého sa extrémistami stávajú predstavitelia strednej a vyššej triedy so stredoškolským a často aj vysokoškolským vzdelaním, ktorí organizujú a platia akcie svojej skupiny. Túžba byť radikálom, patriť k extrémistickej organizácii sa rodí z nevyriešených konfliktov v našom okolí, v kruhu najbližších alebo z pocitu nespravodlivosti na sociálnej, kultúrnej či etnickej rovine. Členov rôznych organizácií neľahá k sebe len filozofia. Tp veľakrát ani poriadne nepoznajú. Často je tmelom hudba a koncerty, ktoré bežne spájajú masy. Práve koncerty a aj preplnené futbalové štadióny sú miestom, kde sa ľudia stretnú, zabavia sa a popritom zaskandujú veľkolepé gestá. Ďalším lepidlom je móda. Všetci máme svoje obľúbené značky a tieto skupiny majú časo aj vlastný kódex obliekania sa. Správny gardista noví uniformu fašistického nutia zo 40. rokov minulého storočia a Slovenská pospolitosť sa oblieka do farieb Hlinkovej gardy z obdobia vojnového štátu. Okrem oblečenia, hudby, športu spája extrémistov internet. Ten sa stal vynikajúcim inkubátorom nových tvárí, nových vyhranených názorov a aj nových priateľstiev, ktoré neraz prerastajú do menších lokálnych skupín. Práve určitý zdroj neviditeľnosti a voľnosti dáva mladým ľuďom guráž, chuť prejavovať sa na internetových diskusiách.²⁶

Ruka v ruke s extrémizmom prebieha diskriminácia. V rámci diskriminácie dochádza k poškodzovaniu, popieraniam a obmedzovaniu práv jednotlivcov i celých skupín obyvateľstva v najrôznejších oblastiach života. Spravidla sa jedná o menšiny odlišné nábožensky, národnostne, kultúrne,

---

²⁶ [http://hnonline.sk/?p=k00000_print&artikle\[id\]=30582380&article\[...](http://hnonline.sk/?p=k00000_print&artikle[id]=30582380&article[...) 25.3.2010

jazykovo alebo rasovo – zvláštny prípad diferencie, kedy sú popierané normatívne zásady rovnosti, rovnakého zaobchádzania so všetkými členmi určitého sociálneho útvaru. Konkrétne prejavy diskriminácie môžu mať politické zámery, národnostné, minoritné, xenofobické, sexuálne a pod.

V súvislosti s extrémizmom, diskrimináciou a rasizmom v rámci EÚ sa veľa hovorí i o tzv. rómskej otázke.

4.3.1 Rómovia – všadeprítomný národ

Najdokázalejšou hypotézou je, že „pravlast“ Rómov bola India (jazyk Rómov – rómčina má svoje korene v sanskrte), s ktorej z rôznych oblastí odchádzali Rómovia v rôznych obdobiach takmer do celého sveta. Rómovia ako etnikum sú európskym a hlavne slovenským špecifikom číslo jedna.

Za najdôležitejšiu črtu rómskej mentality možno považovať odolnosť voči asimilačným snahám zo strany majoritnej spoločnosti. V niektorých aspektoch života sa Rómovia adaptujú a to napr.: prijímajú jazyk a náboženstvo dominantných skupín (vlastné náboženstvo si neutvárajú, svoj jazyk dosť zanedbávajú, alebo skôr nebolo im umožnené ho rozvíjať), využívajú technické a hlavne sociálne vymoženosti súčasnej doby. Žijú na úkor spoločnosti, lebo z nich nieje žiaden osoh, ale iba „priamo“ škoda. Takmer nič nevieme o ich prapôvodnej kultúrnej podstate, pričom za dôležitý považujeme fakt, že akosi „zaspali“ éru etnického pohybu, že prakticky nekontrolovateľne narušili byrokratizujúce sa štátne útvary hlavne v strednej a západnej Európe svojou prítomnosťou a vysoko vyvinutým zmyslom pre slobodu. Rómovia, v určitom zmysle homogénne etnikum, existovali prakticky nezávisle od štátnej byrokracie – vyvíjali vlastné ekonomické aktivity, z ktorých štát nemohol mať žiaden osoh „skús vtiesnať vietor do úradníckych sietí“. Tým, že Rómovia nemohli slobodne cestovať a boli nútení sa usadiť, ich štátne zriadenia jednoducho „hodili do vôd, v ktorých nevedeli plávať“. A tak sa postupne prestali venovať remeslám, ktoré ich predtým preslávili, boli okradnutí o slobodu konania. V základnom spôsobe života však zostávajú ďalej svojskí, ich životný štýl odoláva zmenám počas stiedania generácií. Zo strany majoritnej spoločnosti krajín, kde Rómovia žijú, prevláda strach z ich extravagancii a kriminálnych činov.

Tým sa Rómovia dostali na okraj spoločnosti, čo sa vlády krajín snažia riešiť rôznymi spôsobmi.

Jedným z problémov je i ten, že väčšina Rómov v segregovaných osadách nevlastnia ani svoje obydlia ani pôdu, na ktorej sú postavené. Niektoré osady nemajú dodnes vysporiadané vlastnícke vzťahy k pôde, čo bráni zlepšeniu bytových podmienok Rómov. Ani jednotlivci, ani miestne samosprávy nie sú ochotní, ani schopní investovať do údržby budov, či miestnej infraštruktúry, ak je vlastníctvo nevysporiadané.²⁷

Stratégia vlády SR sa zamerala hlavne na riešenie problémov rómskeho etnika v oblasti jazyka, kultúry a vzdelávania. Rómsky jazyk má mnoho dialektov a je dorozumievacím prostriedkom všetkých Rómov. Je používaný v literatúre, dramatických a hudobno-dramatických dielach, v dennej i umeleckej tlači, vyučuje sa na Katedre rómskej kultúry na UKF Nitra a na Strednej umeleckej škole v Košiciach. Na oživenie a zjednotenie rómskeho jazyka bol vydaný šlabikár a čítanka. Uvedené skutočnosti dávajú aj odpoveď na kodifikáciu rómskeho jazyka.

Na elimináciu, odstraňovanie, resp. aj prevenciu marginalizácie rómskych komunit je potrebný najmä systémový a komplexný prístup. Aspekty edukácie a potrieb znalostného trhu práce sa javia ako veľmi dôležitá oblasť nasmerovania našej pozornosti, pri efektívnom riešení konceptov sociálnej inklúzie. Ústav romologických štúdií FSVaZ UKF v Nitre v súčasnosti vstupuje do vzdelávacieho procesu novými študijnými odbormi a programami: Cudzie jazyky a kultúry, Sociálne služby a poradenstvo, a špecializovanými programami „Rómsky jazyk a kultúra“ a „Sociálne a misijné služby pre rómske komunity“. Sú spoločensky aktuálne a otvárajú priestor pre rozvíjanie ľudského kapitálu nielen samotných ich absolventov, ale následne aj cieľových skupín, s ktorými by mali absolventi najviac pracovať, a to s marginalizovanými rómskymi komunitami, čo je priame prepojenie podpory ľudského kapitálu u marginalizovaných Rómov z aspektu edukácie a potrieb znalostného trhu práce. Najmä v komunitných aktivitách sa môže otvárať priestor budovania jednotlivých kompetencií pre celoživotné vzdelávanie Rómov a lepšie uplatnenie na trhu práce. Neúspešnosť na trhu

---

²⁷ Lyko, Miroslav. ved.proj.: 2009. *Možnosti napredovania Rómov pri uplatňovaní sa v živote a spoločnosti* . s. 187.

práce, súvisiaca so zánikom existujúcich pracovných činností a vznikom nových pracovných činností a potrebou prispôsobovania kvalifikovaných predpokladov pre ich výkon, si vyžaduje dopĺňanie vzdelania, prípadne získanie vzdelania pre uplatnenie sa v novej profesii atď.²⁸

Teórii na skultúrnenie Rómov je vypracovaných a publikovaných mnoho, či už v rámci SR alebo EÚ. Či sa dokáže EÚ a najmä naša vláda vysporiadať v 21. storočí s týmto etnikom to ukáže budúcnosť.

4.4 Terorizmus – novodobá hrozba

Terorizmus je veľmi zložitý spoločenský jav, ktorý sa dá charakterizovať ako systematické chápanie násilia s cieľom vyvolať strach, umožňujúce dosiahnutie politických cieľov. Za terorizmus sa považuje každé nezákonné použitie sily a násilia proti osobám alebo majetku so zámerom zastrašiť vládu, civilné obyvateľstvo, či jeho určitú skupinu a tým dosiahnuť určité politické alebo spoločenské ciele. Ak chcú na seba teroristi upozorniť, hrdo sa ku svojim činom hlásia, inokedy naopak, v snahe znížiť riziká volia stratégiu anonymity. Za symbol terorizmu je neraz považovaný výbuch, rozmetanie dovedy niečoho existujúceho napr. budovy.

Terorizmus sa stal novou hrozbou proti civilnému obyvateľstvu. Medzi teroristické prejavy patria: únosy osôb, vraždy, bombové útoky, únosy lietadiel, samovražedné útoky rôznymi prostriedkami, bioterorizmus (použitie biologických bojových látok).

Najnovšími druhmi terorizmu sú bioterorizmus a agroterorizmus , a to najmä v spojení s možnosťami teroristických útokov v podobe otrávenia ovzdušia, vodných zdrojov a potravín rôznymi biologickými látkami. Medzi najčastejšie prejavy teroristických útokov patria bombové útoky. Formy terorizmu sa vyčleňujú predovšetkým na základe použitých prostriedkov.

K najpoužívanejším prostriedkom patria: atentáty a politické vraždy, používanie zbraní pri prepadnutiach bánk a iných spôsobov získavania finančných prostriedkov atď. Ide o najstaršiu a relatívne najjednoduchšiu formu terorizmu. Pri tejto forme terorizmu je niekedy ťažké rozlíšiť, či ide o kriminálnu činnosť, alebo akt teroristu s politickou motíváciou. Politicky

---

²⁸ Lyko, Miroslav. ved.proj.: 2009. *Možnosti napredovania Rómov pri uplatňovaní sa v živote a spoločnosti.* s. 58-59.

motivované únosy sú napr. zavlčenie a branie rukojemníkov, ktorých obeťami sú predovšetkým predstavitelia štátnej a spoločenskej moci, alebo aj náhodné osoby. Zadržovanie rukojemníkov teroristi využívajú najmä na nátlak voči vláde, pri rokovaní o svojich požiadavkách. Únosy lietadiel sa stali súčasťou arzenálu teroristov najmä v 70-tych rokoch minulého storočia a využívali ich predovšetkým palestínske teroristické skupiny. Uskutočňovali sa v záujme dosiahnutia rôznych politických cieľov. Symbolicky najvýraznejšie dokazovali medzinárodný charakter terorizmu, pretože nerešpektovali hranice štátov a obeťami únosov sa stávali ľudia bez ohľadu na štátnu príslušnosť či národnosť. Útoky proti osobám majú častejšie plošný charakter a len v menšom počte prípadov sú orientované proti jednotlivcom, zastávajúcim vysoké funkcie, najmä vo vláde, priemysle, obchode, finančníctve, či v silových zložkách. Ďalšou formou teroru sú výbušné zariadenia, ktoré teroristi umiestňujú do miest s vysokou koncentráciou pobytu a pohybu ľudí, aby usmrtili alebo zranili čo najvyšší počet osôb. Najčastejšie ich umiestňujú v zaparkovaných automobiloch, odpadkových košoch a inde na voľnom priestranstve. Teroristické bombové útoky proti objektom sa uskutočňujú po ich dôkladnom výbere, aby vznikli priame i nepriame škody, a to vyradenie budov z prevádzky (chemické zariadenia, jadrové zariadenia, dopravné uzly a systémy a iné).²⁹

Doteraz najznámejšou a najtragickejšou teroristickou akciou bol únos dopravných lietadiel Boeing zo dňa 11. septembra 2001. Samovražedným manévrom štyroch únoscov sa tieto lietadlá stali „riadenými strelami“, ktoré pomocou kombinácie kinetickej a tepelnej energie zničili dva mrakodrapy Svetového obchodného centra v New Yorku.³⁰ Média tvrdia, že išlo o teroristické útoky, i keď sa objavilo viacero nevysvetlených skutočností, ktoré potvrdzujú video záznamy a očití svedkovia (tvrdia, že išlo skôr o plánovanú demoláciu budov). Či išlo skutočne o teroristický útok, alebo plánovanú demoláciu budov, ktorej cieľom bolo poštváť celosvetovú verejnosť proti „teroristickým“ krajinám Blízkeho východu v mene „vyšších cieľov“, je už dnes pre laickú verejnosť veľkou neznámou. Jedno je však isté – v mene vyššieho záujmu zahynulo veľké množstvo nevinných ľudí, či už

---

²⁹ <http://www.military.cz/terorismus/default.htm>, - 01.12.2009

³⁰ <http://www.pravda.sk/dennik/2002/02/13/svet/10/articie.30012.html>- 01.12.2009

vo svetovom obchodnom centre, alebo vo vojnách proti Afganistanu a Iraku, ktoré následne Amerika vyhlásila proti týmto krajinám.

Ako obranu proti terorizmu rozlišujeme protiterorizmus a antiterorizmus, pričom len málokedy sa rozlišujú. Za antiterorizmus sa označujú akcie, ktoré majú teroristom znemožniť realizáciu teroristických aktov, napr. kontrola cestujúcich na letiskách a pod. Protiterorizmus predstavuje naproti tomu akciu, s cieľom zmariť už začatú a prebiehajúcu teroristickú akciu, konkrétne útok na budovu, v ktorej sú držaní rukojemníci. V súčasnosti neexistuje účinná prevencia, respektíve je veľmi ťažká, pretože akcie teroristov sú väčšinou nepredvídateľné.

4.5 Antiseminizmus

Antisemitizmus je protižidovské hnutie založené na rasovej nenávisti, forma náboženskej, rasovej a národnostnej neznášanlivosti. Antisemitisti chybne predpokladajú, že Židia sú podstatne odlišní od iných ľudí, že chcú vládnuť svetu a majú v úmysle toho dosiahnuť celosvetovou konšpiráciou. Táto forma xenofóbnej intolerancie vedie k diskriminácii jednotlivcov rovnako ako aj k perzekúcii Židov ako skupiny. Najstrašnejším prejavom antisemitizmu v histórii bol nástup fašizmu a Hitlera k moci a šírenie nacistickej ideológie čistoty rasy. Šesť miliónov Židov deportovaných z krajín dobytých Nemeckom zomrelo v koncentračných táboroch počas holokaustu.

Vieme, že Hitler začal s masovými vraždami tým, že „smrť z milosti“ poskytol „nevyliciteľne chorým“ a chcel rozvinúť svoj vyhladzovací program, aby sa zbavil „geneticky poškodených“ Nemcov (pacientov trpiacich srdcovými a pľúcnymi chorobami).

Týka sa holokaust iba Židov? Po vojne sa nikto nikdy nepokúsil o systematické získanie výpovedí cigánov, ktorí prežili v koncentračných táboroch, nikdy sa na nich nepozeralo ako na rasovo prenasledovaných, na Židov áno – ale ako na zvláštny druh „asociálov“, ktorí boli v Tretej ríši proste umiestnení do koncentračných namiesto pracovných táborov. Nacisti systematicky vyvraždili až pol milióna Rómov, čo pomerne k počtu

rómskeho obyvateľstva zodpovedá počtu židovských obetí. Genocíde sa nevyhli ani iné národy a etnické skupiny.

Nestane sa v budúcnosti, že môžu byť ľudia v pokušení vyhubiť všetkých tých, ktorých intelligenčný kvocient nedosahuje určitú požadovanú úroveň?

Antisemitizmus ako sme už spomenuli je nepriateľstvo alebo predpojatosť voči Židom, ako predstaviteľom židovského náboženstva (judaizmu), etnickej skupine alebo rase.

Náboženský antisemitizmus (niekedy nazývaný antijudaizmus) je zamierený proti židovstvu ako náboženstvu a proti praktikovaniu židovskej viery. Pochádza z rozporov medzi judaizmom a kresťanstvom, prípadne medzi judaizmom a islamom. Až do začiatku 19. storočia mal antisemitizmus hlavne náboženský základ, pretože judaizmus bol najväčším menšinovým náboženstvom v kresťanskej Európe. V Islamskom svete boli židia často hlavným cieľom nábožensky motivovaného násillia a perzekúcií. Toto násillie sa týkalo ľudí, ktorí mali židovský pôvod, ale prestúpili k inému náboženstvu. Náboženský antisemitizmus je pôvodom stredovekých zákonov, ktoré zakazovali vyznávanie židovského náboženstva a mali za následok vyhánanie Židov z mnohých európskych krajín.

Rasový antisemitizmus je forma nenávisti namierená proti všetkým ľuďom, ktorí majú židovský pôvod. Ideologicky je založený na nesprávne pochopených myšlienkach o vývoji rás. Rasový antisemitizmus nahradil nenávisť k judaistickému náboženstvu presvedčením, že Židia sú bez ohľadu na náboženské vyznanie rasovo odlišnou skupinou ľudí, a ako takí sú nižšou rasou, ktorá si zaslúži pohrdanie. S nástupom rasového antisemitizmu začali tiež objavovať populárne konšpiračné teórie, v ktorých sú vykreslené údajné židovské plány na ovládnutie sveta. Od konca 19. storočia je rasový antisemitizmus najrozšírenejšou formou antisemitizmu.

Nový antisemitizmus - podľa názoru mnohých analytikov a židovských skupín sa na konci 20. storočia objavila odlišná forma antisemitizmu spojovaná s extrémnou ľavicovou i pravicovou politikou, ktorá prevzala vyjadrovacie prostriedky a koncepciu antisionizmu. Prejavom nového antisemitizmu je spochybňovanie existencie štátu Izrael. O tom, či sa

skutočne jedná o novú samostatnú formu antisemitizmu alebo iba o nové prejavy starej nenávisťi, sa však vedú spory.³¹

4.6 Nacionalizmus

Nacionalizmus ako vedomie príslušnosti k určitému národu, ale aj ideológia politiky, ktorá sleduje záujmy národa, bojuje proti cudzej nadvláde, centralistickej moci, ideológia povyšujúca národ na absolútno, zdôrazňujúca a slepo oslavujúca národný cit.

Nacionalizmus pôsobí ako pliaga národov s presným vymedzením štátnych hraníc, ktorý zadefinuje kde začína a kde končí národ, kde začína a končí jazyk. Hranica tkvejúca v regiónoch, v obciach a predovšetkým v jednotlivcoch, je to určité obmedzovanie osobnej slobody a popieranie demokracie.

4.6.1 Slovensko-maďarské vzťahy a nacionalizmus

V dnešnej dobe je aktuálnou politickou témou - vytváranie silnejúcej nacionalistickej atmosféry medzi Slovákmi a Maďarmi. Je tento problém spôsobený „umelo“ politikmi a masmédia, alebo problém tkvie v niečom inom? Napätá politická situácia neprospieva k zdravému rastu ekonomiky a kultúre ani na jednej strane. Maďari sú hnaní z jedného brehu Dunaja, Slováci z opačného. Chuligáni miesto povzbudovania na športových podujatiach pália štátne zástavy a bijú sa navzájom. Politici urovnávajú maďarsko-slovenské napätie narýchlo zbúchanými gestami (Premiér Fico s veľkou slávou rozpustil občianske združenie Slovenskej pospolitosti a predseda Gyurcsány žiada tvrdý zákon proti extrémistom). Tieto politické záplaty fungujú na súčasné problémy (a sú jednostranné), liekom na problematiku však určite nie sú. Kde je liaheň týchto problémov?

Národná kultúra na Slovensku sa začala tvoriť pred 1100 rokmi, Bolo to vo Veľkomoravskej ríši. Bratia Konštantín Filozof a Metod priniesli starým Slovienom písmo a nový typ kultúry. Druhá etapa rozvoja pokračovala až v 18. storočí v podobe národnej obrany pred Maďarmi. V tejto etape išlo hlavne o zdôraznenie jazykovej, kultúrnej ako aj historickej jedinečnosti

---

³¹ <http://sk.wikipedia.org/wiki/Antisemitizmus> 16.3.2010

slovenského národa. Reprezentovali ju Ľudovít Štúr a štúrovci študujúci v Halle, ovplyvnení Heglovou filozofiou. Posledná etapa sa viaže na 20. a 21. storočie. Vyjadruje sa tu záujem udržať si kultúrnu identitu, ďalej ju rozvíjať v otvorenom kontakte s inými kultúrami, ale bez vonkajšieho či vnútorného násillia.³² V slovenskom národe akoby pretrávala nenávisť voči „zotročovateľom“ Maďarom, ktorá sa prechováva z pokolenia na pokolenie s rôznou intenciou, a keď sa k tomu pridruží nejaký ten „vhodný“ výrok ako „Maďari za Dunaj“, alebo „s tankami na Budapešť“ známeho politika, u jeho sympatizantov nacionalizmus vzrastá a naberá na obrátkach.

Na jeseň 2008 dosiahli slovensko-maďarské vzťahy jednu z najkritickejších úrovní za obdobie po roku 1989. Nebolo takmer týždňa bez nového problému či udalosti, ktorá ešte väčšmi zvýšila napätie. Viacerí analytici skonštatovali, že Slovensko a Maďarsko predstavujú v rámci EÚ krajiny s najhoršími bilaterálnymi vzťahmi. Slovensko a Maďarsko boli vtedy členmi iba necelé štyri roky a Únia mala 27 členov. Nad tým sa treba zamyslieť. I keď v závere roka sa zintenzívnili kontakty medzi najvyššími politickými predstaviteľmi oboch štátov a spustili sa viaceré iniciatívy – spomeňme len iniciatívu tzv. včasného varovania pred extrémistickými prejavmi, či zámer ministrov zahraničných vecí udeľovať každoročne cenu osobnostiam za prínos k rozvoju slovensko-maďarských vzťahov. O definitívnom dlhodobejšom trende zlepšovania vzájomných vzťahov však nepriek tomu hovoriť nemožno.

V prvom polroku 2009 poznačili viaceré personálne zmeny na významných postoch. Slovensko vymenilo ministra zahraničných vecí, Maďarsko dokonca celú vládu. Pozitívne vnímanú návštevu ministra Lajčáka v Budapešti čoskoro zatienili výroky predstaviteľov SNS o maďarskej podpore opozičnej kandidátke Ivete Radičovej v prezidentských voľbách. Predstavitelia SNS sa s maďarskou kartou zahrávali aj v období pred voľbami do Európskeho parlamentu. O ďalšej vlne problematizácie slovensko-maďarských vzťahov svedčí aj zvolanie mimoriadnej schôdze NR SR k výrokom Viktora Orbána na mítingu v maďarskom Ostrihome, ktorý za prítomnosti predsedu SMK Pála Csákyho vyzýval k zabezpečeniu podpory

---

³² Fobelová, Daniela: 2004. *Tri rozmery kultúry*. s. 49.

pre čo najväčší počet predstaviteľov maďarskej národnosti kandidujúcich do Európskeho parlamentu v členských krajinách EÚ. V júli schválená novela zákona o štátnom jazyku zasa vyvoláva protesty tak zo strany predstaviteľov maďarskej komunity na Slovensku, ako zo strany Maďarska. Zákon navyše komentujú nielen predstavitelia Európskeho parlamentu, ale angažuje sa aj OBSE (Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe). A nakoniec návšteva maďarského prezidenta, a všetko čo ju prevádzalo, svedčí o úrovni vzájomných vzťahov, ktoré siahli na histické dno.³³

Radikalizácia slovensko-maďarských vzťahov je síce kliše, no je naozaj ideálnou liahňou extrémistických skupín. Hlavnými hrdinami naďalej zostávajú nacionalistické zoskupenie Maďarskej gardy na maďarskej strane a už rozpustené občianske združenie Slovenská pospolitosť u nás. Tieto skupiny fungujú a veľkolepo prezentujú svoje myšlienky. Garda sa zapojila do symbolickej blokády hraníc, so slávou prijímala nových členov. Pospolitosť to má ťažšie, policajné zložky monitorujú každý jej pokus o spoločovanie sa. Rozpustila aj Pochod za slobodu, ktorým si páni v tmavých odevoch pripomenuli 17. november a protestovali proti vláde.

Vo všeobecnosti si ľudia myslia, že problém nafukujú politici spolu s médiami, a Maďari a Slováci nemajú medzi sebou žiadny problém. Áno, ale ide o mladú generáciu, ktorá je prepojená s rôznymi extrémistickými skupinami a staršou generáciou, ktorá je trochu odlišná na oboch stranách. Na Slovensku ide o ľudí, ktorí dlhodobo bojovali za osamostatnenie Slovenska a po roku 1993 stratili zmysel existencie. Slovensko je naše a ako ďalej? Ich hlavným cieľom je uchovať si slovenské národovectvo a svoj hnev smerujú na vďačný objekt v podaní Maďarska.

No u našich južných susedov je situácia kritickejšia, v rôznych sociálnych skupinách prevláda sklamanie. Najväčšie a najhmatateľnejšie je sklamanie z histórie, kde v Trianonskej dohode prišlo Maďarsko o veľké územie v prospech Slovenska. Veľký problém pramení priamo aj z rodiny a výchovy. Tu sa rodia pocity prehry a krivdy, ktoré sa prenášajú z generácie na generáciu, keďže si väčšina mladých ľudí aktívnych v Garde, Veľké Uhorsko ani Trianonský mier z roku 1920 nepamätá. Práve vyhranené názory

---

³³ <http://www.zahranicnapolitika.sk/index.php?id=861&tl=13> 9.4.2010

svojich rodičov zabalia deti do extrémistických filozofií a stanú sa pochodujúcimi bojovníkmi za nacionalistické ciele.

Politické zriadenie je vraj na vrchole, človek zatiaľ nevymyslel nič lepšie ako demokraciu. Extrémizmus sa však dostáva aj do bežného života. Vo všeobecnosti hrozí, že sa tieto myšlienky dostanú aj do mládežníckych štruktúr a radikálne postoje začnú byť v móde. Byť nacionalistom, či rasistom bude znamenať stáť si pevne za svojimi ideálmi.³⁴

---

³⁴ [http://hnonline.sk/?p=k00000_print&article\[id\]=30582380&article\[...](http://hnonline.sk/?p=k00000_print&article[id]=30582380&article[...) 25.3.2010

5 ETIKOU K MULTIKULTURALIZMU

Etika je veda o morálke, z lat. *ethos* = obyčaj, mrav, charakter a spôsob myslenia. Cecero od tohto pojmu odvodil slovo *moraliss* = mravy, predpisy, morálka. Je to sústava regulátorov správania človeka (hodnôt, noriem, cieľov, ídeí a pod.) vo všetkých sférach jeho spoločenského života, ktorých účinnosť sa opiera o moc verejnej mienky. Morálka je filozofia, ktorá poukazuje na vzťah človeka k svetu, k druhým ľuďom, k prírode a spoločnosti. Etika je návod na konanie ľudí v živote, rieši otázky ľudskosti a humanity. Človek ovláda etickú teóriu, často nekoná podľa nej, ale skôr reaguje na vonkajšie podnety.³⁵

Profesor „morálky“ a filozof Ladislav Hanus vo svojej knihe *Princíp pluralizmu* sa ako jeden z prvých európskych mysliteľov 20. storočia zameral na fenomén skultúrňovania človeka, kde okrem iného píše, že najvyšší cieľ morálky spolunažívania v pluralitnej spoločnosti je hodnotný život každého jednotlivca a výstavba spravodlivého spoločenského poriadku. Na rozdiel od rôznych intolerantných etník berie do úvahy skutočnosť, že môžu existovať rôzne a pritom rovnocenné a legitímne chápania hodnôt. Tolerancia v etickej rovine však má svoje hranice. Mravná hodnota tolerancie, ale ani iných hodnôt nemôžu „opustiť“ svoj základný kultúrno-duchovný rozmer prirodzenosti morality ľudského života v intenciách toho, čo je vlastné človeku, ako nositeľovi a realizátorovi mravného dobra a jedinečnosti jeho individuálneho a sociálneho ľudského bytia. Pluralitná spoločnosť je otvorená voči kritike. Pripúšťa, že niektoré normy, na ktorých sa zakladá, možno revidovať a prispôbovať novým spoločenským pomerom. Je to preto, že práve pluralitná spoločnosť sa vyznačuje permanentnými premenami hodnôt a neustále je konfrontovaná s novou životnou realitou. Doba sa vyznačuje veľkou „citlivosťou“ k hodnotám. Absencia pokoja v hodnotovom vedomí, posun hodnôt je reálnou skutočnosťou našej doby.³⁶

Skutočný pojem pluralizmus vo význame ako ho vnímame dnes, je dielom amerického a anglického pragmatika Wiliama Jamesa. Podľa neho pluralizmus predstavuje otvorený, neabsolutistický systém zviazaný

---

³⁵ <http://sk.wikipedia.org/wiki/Etika> 16.3.2010

³⁶ Hanus, Ladislav: 1997. *Princíp pluralizmu*. s. 85.

s náboženským panteizmom, ktorý predkladá človeku paletu niekoľkých rovnocenných možností. Tu by bolo vhodné poukázať na miesto pluralizmu vo filozofii z hľadiska kresťanského myslenia. Je nepochybné, že filozofický pluralizmus bol aktuálny už od počiatkov kresťanstva. Spomeňme rozdiel medzi latinskou a byzantskou tradíciou. Podobne nejstovala iba jedna scholastika, ale viaceré scholastiky (františkánska, tomistická, suareziánska). Bohatstvo aktuálneho sveta a života je fundamentom mnohorakých filozofických koncepcií, ktoré sa menia v závislosti na kultúre, na stave vedy a podľa dispozícií konkrétneho mysliteľa.

5.1. Postoj katolíckej cirkvi

Cirkev uznáva pluralizmus ako skutočnosť moderného života, cirkev, hoci si je vedomá toho, že jej poslanie je nadprirodzené a že jej cieľ je večný život, jednako sa na Druhom vatikánskom koncile otvorila sa svetu a nadviazala s ním dialóg, chce slúžiť pluralitnej spoločnosti. Solidárne s ľuďmi dnešnej rôznorodej ľudskej spoločnosti chce sa zasadzovať za ľudské práva, za sociálnu spravodlivosť, za ochranu ľudského života, za pokoj vo svete atď. Katolícke sociálne učenie je v zhode s takým spoločenským pluralizmom, ktorý rešpektuje základné mravné hodnoty a nevyúsťuje v liberalizmus.

V tomto duchu bola i prednáška kardinála Jozefa Tomka na tému *Cirkev a pluralitná spoločnosť*, kde okrem iného hovorí, že pluralita znamená rôznorodosť, mnohorakosť a hovoriť o mnohorakosti v spoločnosti ihneď vzbudzuje otázku, o akej pluralite chceme pojednávať. Keď máme byť konkrétni, tak spomedzi rôznych významov a hľadísk (národnosti, náboženstvá, politiky, kultúry, sociálnej situácie a pod.) treba sa nám sústrediť na pluralitnú spoločnosť predovšetkým v zmysle náboženskom, pričom iné významy môžu byť iba druhotné, nakoľko sa v konkrétnom živote spoločnosti navzájom prekrývajú a prelínajú. Spoločnosť, o ktorej chceme hovoriť ako o pluralitnej, má tiež rôzne rozmery a hranice: je svetová, všel'udská, európska, slovenská, krajová, diecézna a pod. Lenže dnes, v dobe globalizácie a internetu, keď celý svet je ako jedna dedina, pluralitnú spoločnosť nutne treba pozorovať vo svetových a kontinentálnych spojoch

a náväznostiach. Je tu cirkev, ktorá má svoju vieru, mravouku, zriadenie, sociálnu náuku. Znovu však musíme prihliadnuť aj k náboženskej situácii vo svete, v Európe a na Slovenku. Ján Pavol II výrazne poukázal na aktuálnosť a naliehavosť misijnej činnosti. Katolícka cirkev žije teda uprostred pluralitnej ľudskej spoločnosti a neprestajne si plní svoje misijné poslanie.³⁷

O zmierenie napätej situácie medzi kresťanmi a islamom sa pokúsil i pápež Benedikt XVI pri návšteve Úradu pre náboženské záležitosti v Ankare. Pápež okrem iného zdôraznil, že kresťania a moslimovia patria do rodiny tých, ktorí veria v jedného Boha a svoju vieru odvodzujú od Abraháma. Kresťania aj moslimovia svojim spôsobom dávajú odpoveď na zmysel a cieľ ľudskeho života a ľudskej spoločnosti ako celku. Pri týchto pápežových slovách smerom k islamu nemožno zabúdať, že v niektorých moslimských krajinách kresťanov trestajú až popravujú, podrobujú ich rôznej diskriminácii. Na islamskej strane podobným tónom hovoria o francúzskom zákaze ženám používať prikrývky tváre a celkovej izolácii moslimského obyvateľstva v európskych krajinách, ktorá inšpirovala mladých moslimov k obrovským nepokojom vo veľkých európskych metropolách.³⁸

Slová hlavy Katolíckej cirkvi nezmenia hneď správanie dvoch miliard katolíkov a moslimov, ale ukazujú smer, ktorým by sa veriaci oboch náboženstiev mohli uberať.

Každý človek je niečim výnimočný a jedinečný. Je jedno či je žid, moslim, kresťan či neveriaci, v úplnej podstate sme si všetci rovní. V podstate, ktorú nemožno zachytiť očami, v podstate nazývanej „Život“ sme si všetci rovní.

Je výchova k etike a k tolerancii základom úspešnej a prosperujúcej spoločnosti? Určite áno. Len vďaka nim sú ľudia schopní prijímať nové myšlienky, názory a pohľady, na akékoľvek pohľady nášho života. Tolerancia nám poskytuje široký priestor na rozširovanie našich vlastných skúseností a poznání, poznání nášho okolia a zároveň aj nás samých.

---

³⁷ <http://www.infoline.sk/novinky/prednaska-kardinala-jozefa-tomka-na-temu-cirkev-a-plu...> 1.3.2010
²⁹ Čarnogurský, Ján: 2007. *Historická cesta Benedikta XIV.* s. 9.

Dvadsiate storočie nám prinieslo nerešpektovanie názorov druhých a slepé presadzovanie vlastných právd, viedlo do záhuby a uvrhlo ľudstvo do nezmyselných vojen, konfliktov a politických režimov, ktoré so sebou priniesli tragické následky.

6 VÝCHOVOU K MULTIKULTURALIZMU

Multikultúrna výchova je jedným z efektívnych nástrojov presadzovania multikulturalizmu v spoločnosti. Východiskovým problémom je nedostatočné uznanie kultúrnej rôznosti. Vede ľudí k tomu, aby si uvedomovali rozdiely v identitách rôznych kultúr a uznali ich ako nevyhnutné.

Multikultúrna výchova a kultúrna romanitosť – dva pojmy, ktoré poukazujú na rôznorodosť kultúr okolo nás, v našom svete, ako i na to, že poznávanie kultúry je súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu. Ide o témy, ktoré sú rovnako prierezové a komplexné ako otázka trvalo udržateľného rozvoja, s ktorou úzko súvisia.

Pri pohľade smerom do histórie a k historickým aspektom môžeme povedať, že kultúra našej spoločnosti a nášho národa je taká rôznorodá, ako rôznorodé je naše kultúrne dedičstvo vo všetkých svojich aspektoch, prejavoch a formách hmotných, či nehmotných. Každé odhaľovanie a poznávanie kultúrneho dedičstva nás privádza o krôčik bližšie k poznávaniu rôznych kultúrnych prejavov, historických vrstiev a vplyvov, ktoré formovali vývoj nášho územia, mesta, obce, ovplyvňovali rozhodovanie a správanie našich predkov. Naše kultúrne dedičstvo je to najvzácnejšie, čo nám zostáva v historickej kontinuite času, a to nielen ako historická stopa alebo pamäť, ale hlavne ako obrovský zdroj poznania našej kultúry, poznania jej rozmanitosti.

Pri pohľade na súčasnosť je typická dostupnosť obrovského množstva informácií o najrôznejších kultúrach, ich prejavoch alebo kultúrnych trendoch. Svoje programy a aktivity ponúkajú kultúrne inštitúcie, samospráva, rôzne združenia či umelci. Osobne sa rozhodujeme, akú kultúru si pripustíme k sebe, učíme sa rešpektovať svojich susedov, ľudí, ktorých stretávame na ulici, ich rôzne kultúrne prejavy.

Pri pohľade do budúcnosti je úžasné sledovať, akú hodnotu získavajú informácie, napr. informácie o prudkom náraste ázijskej ekonomiky najmä Číny, ktorý je zrejmý už dnes, umožní jej obyvateľom v oveľa väčšej miere ako doteraz cestovať, ale i hospodársky expandovať, t.j. investovať. To bude mať za následok aj obrovské pohyby v oblasti kultúry, kultúry komunikácie a kultúry spolupráce. Dokážeme si predstaviť, akým kultúrnym vplyvom

bude čeliť naša spoločnosť? Budú naše deti pripravené na toto obdobie? Bude prioritou Európskej únie – budovanie znalostnej spoločnosti – dostatočným prostriedkom na zvládnutie týchto výziev?³⁹

Slovensko je a bude multikultúrnou spoločnosťou. Multikulturalita, ako prítomnosť väčšiny a menšín, zmiešavanie jazykových a kultúrnych odlišností, je na Slovensku faktom. Bez ohľadu na to, či sa z toho tešíme, alebo sa nám to nepáči. Multikulturalita Slovenska je faktom, i keď to zákony upravujúce postavenie menšín a prisťahovalectvo nie vždy dostatočne reflektujú. Dôsledky etnickej a kultúrnej diverzity môžu byť obohacujúcim potenciálom spoločnosti, ale aj brzdiacim faktorom, ktorý zvyšuje napätie a konfrontácie. Z veľkej časti o tom rozhodujeme sami. Do akej miery sme pripravení na tolerantné súžitie viacerých kultúr? Do akej miery dokážeme počúvať a rešpektovať hlas menšín, sociálne vylúčených, tých, ktorí nestoja na vrchole mocenského rebríčka? Dokázať porozumieť a spolupracovať s ľuďmi, ktorí majú inú farbu pleti, či vyznávajú iné náboženské alebo svetonázorové hodnoty, bude rovnako dôležité, ako vedieť používať počítač, či rozumieť, ako funguje ekonomika alebo prírodné zákonitosti.

Aj vďaka multikultúrnej výchove môžeme v mieri riešiť výzvy a konflikty pochádzajúce z multikultúrnej reality, v ktorej žijeme. Multikultúrnu výchovu môžeme chápať ako proces osvojovania si kľúčových interkultúrnych kompetencií, čiže vedomostí a informácií, schopností a postojov i zručností, ktoré súvisia s tým, že moderné spoločnosti sú odlišné v mnohých aspektoch a interakcia s inakosťou je pre tých, ktorí v týchto spoločnostiach žijú každodennou realitou. Znamená to neustále rozvíjať porozumenie a vcítenie sa do odlišností, uvedomovať si vlastné stereotypy a predsudky.⁴⁰

Kde a ako začať? Ján Amos Komenský „učiteľ národov“ veľmi zdôrazňuje výchovu malých detí v rodine a predškolských zariadeniach. Je to obdobie, kedy si dieťa osvojuje reč, návyky, správanie. Vnímame ho ako proroka dnešnej doby. Honba za majetkom, za mamonom, za hmotnými

---

³⁹ Kováč, Martin: 2006. *Rozmanitosť kultúry okolo nás a v nás*. In: *Kultúra, kultúrna rozmanitosť a multikultúrna výchova*. s. 3-5.

⁴⁰ Ondrušek Dušan a kol.: 2007. *Výchova k tolerancii hrou*. s. 9.

vecami. Duchovné potreby sa vytrácajú. Rodina ako základná bunka spoločnosti a dôležitý činiteľ výchovy, v ktorej sa prelínajú jej rôzne funkcie celospoločenskej výchovy stráca na význame. Tieto funkcie pôsobia nielen na spôsob života rodiny, ale i na spôsob myslenia a správania. Dieťa sa rozvíja iba v prostredí zdravom a bohatom na podnety. Dobrou výchovou sa nič nepokazí.

„Lebo predísť skaze je ľahšie ako pokazené naprávať, ba čo viac, to, čo je úplne skazené, nemožno naprávať.“ „Všetko závisí od začiatku. Ako sa položia základy, tak ide potom všetko“. *„Keby som mohol kričať na všetky strany, chcel by som vás všetkých nazvať hanebnými hlupákmi, ktorých nešťastné peniaze ženú k odvážnej hre. Zháňate bohatstvo pre svoje deti a nijakými náukami nenaplňate ich duše, ani ich necvičíte v obratnosti.“*⁴¹ Ján Amos Komenský „učiteľ národov“ a jeho učenie nestrácajú na aktuálnosti ani po stáročiach a vnímame ho ako „proroka“ dnešnej doby.

Človek je zvyknutý považovať rodinu za samozrejmu súčasť svojho života. Je to prvý kontakt so svetom, univerzálny vzor pre život. V nej si človek uspokojuje svoje citové potreby, prežíva vzťahy blízkosti, učí sa mať rád i komunikovať s ľuďmi. Rodina je pre každého z nás veľmi dôležitá a nedokáže ju plnohodnotne nahradiť žiadna iná sociálna inštitúcia. Teda rodina je základným pilierom výchovy dieťaťa k tolerancii a rešpektovania rôznorodosti a spolunažívania.

Multikultúrne vzdelávanie by malo byť súčasťou vzdelávacieho systému ako školského, tak i mimoškolského a kultúrnej politiky štátu, ktorý by mal podporovať jeho rozvoj. Multikultúrna výchova spravidla nefunguje samostatne, ale spája sa s inými oblasťami výchovy – najmä s výchovou k občianstvu a s estetickou výchovou. Sú prepojené vo svojich cieľoch, možnostiach a postupoch. Tvoria trojicu príbuzných výchovných postupov, ktoré rozvíjajú a ovplyvňujú chápanie hodnôt. Všetky tri sú hodnotovými výchovami, čiže viac alebo menej cieľavedomým pôsobením na hodnotové hierarchie ľudí. Estetická výchova sa zameriava na uvedenie ľudí do umeleckých hodnôt, do estetického vnímania. Výchova k občianstvu rozvíja občiansku zodpovednosť, uvedomenie občianskych povinností a občianske

---

⁴¹ Komenský, J.A.: 1991. *Informatórium školy materskej*. s. 15-30.

cnosti. Multikultúrna výchova rozvíja občianske cnosti, zodpovednosť, uvedomenie občianskych povinností, a všetko to robí tak, že prezentuje kultúrne artefakty a umelecké diela. Vychováva ľudí k spolupráci v rámci určitej kultúry, ako aj k spolupráci s ľuďmi iných kultúr. Učí ľudí chápať rozdielne kultúry a rozvíja toleranciu k odlišnostiam. Rozširuje estetický vkus smerom k empatii k odlišným kultúram a ľuďom. Ak má však byť efektívna, je nevyhnutné výchovu doviest' až k rozvoju multikultúrneho videnia a cítenia, k rozvoju kultúrnej empatie.⁴²

Multikultúrna výchova je zložitým procesom, ktorý sa zďaleka nemôže obmedziť len na poznávanie iných kultúr. Má svoje nevyhnutné pozadie organizačné, finančné aj politické. Treba sa preto stručne zastaviť pri postavení multikultúrnej výchovy – aké výhody prináša a s akými nebezpečenstvami treba pri nej rátať.

6.1 Výhody - nevýhody multikultúrnej výchovy

V kultúrnom živote spoločnosti prináša multikultúrna výchova spoluprácu kultúr rôznych menšín a hlavne spoluprácu menšín s väčšinovou kultúrou. Obohacuje ich, lebo im umožňuje vzájomne si odovzdávať podnety, vymieňať si idey, významy, skúsenosti, artefakty. Ich vzájomným otváraním a prehlbovaním ich vzájomného chápania, podporuje či podnecuje ich slobodný rozvoj, vytvára duchovné podmienky.

V školách pomáha multikultúrna výchova efektívnejšiemu rozvoju schopnosti študentov. Pomáha im totiž prekračovať vlastné kultúrne obmedzenia, potláča predsudky a uvoľňuje skryté zábrany.

V politickom živote pomáha multikultúrna výchova hlavne prekonávať xenofóbiu a rasizmus. Svojim cieľavedomým pôsobením na vzájomné vzťahy väčšinovej a menšinovej kultúry sa aktívne zapája do prekonávania problémov medzi väčšinovým etnikom a menšinami. Pomáha tak prehlbovať rovnosť šancí pre všetkých príslušníkov daného teritória alebo daného sociopolitického systému.

Pre ekonomiku môže byť multikultúrna výchova dôležitá tým, že pomáha prekonávať bariéry v komunikácii medzi odlišnými skupinami, národmi,

---

⁴² Mistrík, Erich: 2006. O nevyhnutnosti a možnostiach multikultúrnej výchovy. In: Kultúra, kultúrna rozmanitosť a multikultúrna výchova. NOC. Bratislava. s. 29-30. ISBN 80-7121-266-0

štátmi. Odstraňuje predsudky a otvára duchovné hranice pre vzájomnú spoluprácu, ktorá je v dnešnej globalizácii svetovej ekonomiky už absolútne nevyhnutná.

Je však dôležité uvedomiť si aj nebezpečenstvá, s ktorými sa multikultúrna výchova môže stretnúť. Ak sa nedocení technologický a ekonomický vplyv príslušníkov majoritnej kultúry, môže multikultúrna výchova prinášať v kultúrnom živote spoločnosti úplne protikladné efekty oproti pôvodným zamýšľaným. Môže sa z nej vyvinúť paternalistický k menšinovým kultúram, ktoré zväčša nemajú podobnú technologickú a ekonomickú moc. Starostlivosť o menšinové kultúry môže potom vyústiť do jednostrannej starostlivosti (nie do vzájomného pochopenia), až do kultúrneho geta. Snaha o pochopenie menšinovej kultúry môže viesť k jej izolácii do rezervácie alebo do múzea.

V školách si multikultúrna výchova vyžaduje vypracovanie zvláštnych učebných osnov, alebo aspoň tém začlenených do jestvujúcich osnov. To znamená súčasne aj prípravu učebníc a učebných materiálov, vývoj metodík, výmenu študentov aj špeciálnu prípravu učiteľov. To všetko pochopiteľne nie je jednoduché.

V politickom živote treba s multikultúrnou výchovou narábať veľmi opatrne. Efektívna môže byť len vtedy, ak sa všetky strany, ktoré sú jej objektmi, necítia existenčne alebo kultúrne ohrozené. Vzájomné pochopenie, empatia až starostlivosť sú možné len vtedy, ak nás tí druhí neohrozujú. Ak máme pocit ohrozenia, budeme mať strach otvoriť sa im. Ak sa im otvoríme a budeme sa snažiť chápať ich pocity, môže to zneužiť. Výsledkom multikultúrnej výchovy, ktorá by vstúpila do takejto nevhodnej situácie, by mohla byť asimilácia jednej kultúry druhou.

V ekonomickom živote má multikultúrna výchova jednu veľkú nevýhodu – ak je vybudovaná seriózne a komplexne, je náročná na finančné zabezpečenie.⁴³

Za hlavné ciele, ktoré chceme dosiahnuť multikultúrnou výchovou považujeme: vytvorenie schopnosti chápať prirodzenosť odlišností rôznych kultúr a ich rovnocenné postavenie, vklad do svetovej histórie, vzájomná

---

⁴³ Místík Erich a kol.: 1999. Kultúra a multikultúrna výchova. IRIS. Bratislava. s. 122-124. ISBN 80-88778-84-6

komunikácia a dynamika v rámci histórie, schopnosť vidieť vzájomné ovplyvňovanie, viesť dialóg a otvoriť sa iným kultúram, byť tolerantný, empatický, starostlivý k iným kultúram, vidieť odmedzenia vlastnej i iných kultúr.

Na dosiahnutie uvedených cieľov je potrebné zo strany vlády vykonať zmeny vo výchovno-vzdelávacom systéme a v kultúrno osvetovej činnosti (aktivovať domy kultúry, centrá voľného času, verejné knižnice a pod.).⁴⁴

Často možno počuť otázku, či je možná výchova pre multikultúrnu spoločnosť, či je možné naučiť schopnostiam potrebným pre stretávanie sa s inými kultúrami a ich pochopenie. Často sa argumentuje tvrdením, že u dospelých sa veľmi ťažko narúšajú predsudky a stereotypy. Je pravdou, že základ mnohých postojov a dispozícií sa vytvára v detstve a ich zmena v ďalšom živote človeka môže byť neľahká. Avšak nemusí to byť nemožné. Jedinec sa vyvíja počas celej svojej existencie, v procese nadobúdania vedomostí a v priebehu vykonávaných činností. Zmenu postojov možno ľahšie dosiahnuť v mladšom veku, keď nie sú ešte tak upevnené, ale rozhlád a názory sa môžu prehĺbovať a rozširovať po celý život. Tomuto procesu možno pomôcť a podporiť ho prostredníctvom multikultúrnej výchovy.⁴⁵

Cieľom multikultúrnej výchovy je vytvoriť multikultúrnu spoločnosť, v ktorej existuje vzájomná tolerancia, pochopenie a akceptácia odlišností, vzájomná akceptácia princípu rovnosti medzi majoritnou spoločnosťou a minoritnými komunitami.

Multikultúrnosť by mala charakterizovať človeka dnešnej doby – tretieho tisícročia – vzdelaného, inteligentného, empatického, nezdegenrovaného dostatkom, pohodlnosťou, nacionalizmom. Pojmy ako nacionalizmus, fašizmus, intolerancia, diskriminácia by mali ďalšie generácie poznať iba zo slovníkov, v horšom prípade z dokumentárnych filmov. Napriek tomu, že úspech multikultúrnej výchovy a vzdelávania nezávisí len od nových prístupov vo výchove a vzdelávaní, ale je podmienený úsilím celej spoločnosti, veríme, že prezentované informácie budú slúžiť ako inšpirácia

---

⁴⁴ <http://www.culture.gov.sk/files/layer1584.html> 11.2.2010

⁴⁵ Místík, Erich a kol.: 1999. *Kultúra a multikultúrna výchova*. s. 128.

pre všetkých, ktorí chcú lepšie rozumieť multikultúrnej výchove, hľadať motivácie na ďalšie učenie a šírenie nových myšlienok v danej oblasti.⁴⁶

Politici a verejná administratíva európskych štátov si žiaľ veľmi neskoro uvedomili dôležitosť a praktický význam vzdelania pre jeden z najevidentnejších procesov súčasnosti – európsku integráciu. Jediné škola má všetky prostriedky na to, aby mohla mladého človeka oboznámiť so základmi politickej organizácie spoločnosti, naučiť ho základným princípom a hodnotám európskej civilizácie, rešpektovaniu ľudských práv a demokracie, ako aj tolerancii a solidarite. Práve vzdelávanie je pre mladú generáciu návodom i nástrojom pri vytváraní vedomia spoločnej európskej identity. Cesta k novej kvalite vedomia Európanov má zmysel, len ak sa udeje bez straty vyššej etickej hodnoty – globálnej zodpovednosti a rovnako bez popretia národných, regionálnych alebo miestnych koreňov, zvykov a tradícií nedostanú do úzadia našich záujmov. K tomuto cieľu by ešte väčšou mierou mali prispieť, pre väčšinu obyvateľstva, najdostupnejšie masovokomunikačné prostriedky ako tlač, rozhlas, televízia.

6.2 Vplyv masovokomunikačných prostriedkov

Na prahu 21. storočia sme sa často zamýšľali nad tým, aký bude vývoj spoločnosti po roku 2000. Naše úvahy pritom vychádzali zo všeobecných poznatkov o doterajšom vývoji spoločnosti, z našich skúseností a vlastného prognózovania spoločenského fenoménu, ktorý nás zaujíma. Od konca dvadsiateho storočia sa všeobecne hovorí o nástupe tzv. informačnej spoločnosti, o ktorej predpokladáme, že pre ňu budú rozhodujúce globálne informačné toky prekračujúce hranice štátov, ktoré by mali sprostredkovať interakciu medzi komunikačnými, kultúrnymi, politickými, ekologickými a ekonomickými svetovými procesmi. Pre vývoj spoločnosti v tomto štádiu bude rozhodujúce, ako sa budú riešiť problémy slobody prejavu, vzdelávania a zvládnutia informačných technológií, t.j. v akej miere sa podarí zvládnuť informačnú revolúciu z hľadiska zabezpečenia prístupu k novým médiám pre všetkých občanov.

---

⁴⁶ Ježíková, Markéta. zost.: 2006. *Kultúra, kultúrna rozmanitosť a multikultúrna výchova*. s. 53.

Na druhej strane však zdôrazňujeme renesanciu „ľudskej prapodstaty“ človeka, medziľudskú komunikáciu zameranú na základné, všeľudské hodnoty, hodnoty, ktorých rozvíjanie je optimálne najmä v slobodnej, demokratickej spoločnosti, v spoločnosti, ktorá zaručuje všetkým občanom rovnaké práva i povinnosti, spoločnosti, ktorá si na základe akceptovania integračno-dezintegračných vzťahov medzi rozličnými národnosťami a ich kultúrami vytvára novú multikultúrnu štruktúru.

Spoločenská jednota multikultúrnej Európy sa však môže vytvoriť iba na základe vzájomnej akceptácie rozličných kultúr, na základe rozoznania „inakosti“ individuí a spoločenských.⁴⁷ Na šírení týchto ideí majú najväčší vplyv masovokomunikačné prostriedky akéhokoľvek druhu a formy.

Informácie, ktoré denno-denne počúvame, či už v rozhlase, v televízii, alebo si prečítame v novinách, časopisoch, alebo na internete (najčastejšie dostupné médiá), je ich veľké množstvo a niekedy nie sme schopní ich všetky absorbovať. Ľudia si preto robia výber, akýsi filter, na spracovanie týchto informácií resp. na odmietanie istých mediálnych obsahov. Výber robia podľa toho ako ich zaujíma alebo motivuje daný obsah informácie. Teda v praxi to znamená, že si vytvárame isté vzorce pozornosti k mediálnemu obsahu v závislosti od sociálnej a kultúrnej príslušnosti a identifikácie.

Podobne si ľudia vytvárajú na základe vnímaného obsahu aj rozdielne vzorce významu a interpretácií pre každú mediálnu správu. Je to spôsobené rozdielom potrieb, záujmov, presvedčenia, postojov, hodnôt, ktoré sa však formujú v konkrétnom sociálnom prostredí v konkrétnej kultúre. Napr. sa budú rozlične interpretovať mediálne správy o vzrastajúcej nezamestnanosti a kriminalite v Spišskom regióne v nerómskych rodinách, ako v rodinách Rómov, správy o snahách založiť „maďarskú fakultu“ v slovenských, inak v maďarských rodinách a pod.

Využitím masmédií v multikultúrnej výchove a vzdelávaní sa dá stavať na princípoch teórie selektívneho výberu. Tvorcovia programov môžu cielene osloviť konkrétne sociálne skupiny tak, že na základe poznania ich špecifických štruktúr, zvláštností subkultúr a zistených vzorcov správania

---

⁴⁷ Poláková, Eva: 2001. *Prostriedky masovej komunikácie, multikultúrna spoločnosť a vzdelávanie*. s. 6-7.

jednotlivcov, budú vytvárať také medializované obsahy, ktoré cieľovú skupinu zaujmú a podnietia ju k zmysluplnej činnosti smerujúcej k ďalšiemu pozitívnemu rozvoju celej skupiny i jednotlivcov.

Masmédia – ako významný nástroj komunikácie, t.j. šírenia správ, informácií, hrajú dôležitú úlohu najmä v počiatočných štádiách formovania kognitívnych štruktúr individua, a to v štádiu informovania a uvedomovania. Toto mediálne pôsobenie môžeme charakterizovať ako „distribúciu vedomostí“ s trojstupňovým účinkom, ktorý je funkciou času. Pôsobenie môže byť skúmané z hľadiska rozsahu vedomostí o medializovanom obsahu, z hľadiska významnosti tohto obsahu, z hľadiska množstva prenášaných informácií a aj z hľadiska ďalšieho interpersonálneho šírenia daného obsahu v sociálnej skupine. Na prvom stupni ide o získanie zásoby vedomostí, hodnôt, názorov, osvojovanie si kultúrnych vzorcov z dostupných médií, prostredníctvom distribuovaných obsahov. Na druhom stupni sa účinok médií prejavuje v diferencovanom výbere a individuálnej reakcii na medializované obsahy. Na treťom stupni, v rámci dlhodobého účinku sa môžu pozorovať zmeny v stupni socializácie, potreby osvojovania si ďalších vedomostí, v uvedomelej autoregulácii a sociálnej kontrole.

Ak uvažujeme o znakovej rovine, t.j. na úrovni symbolov, potom sú to práve médiá, ktoré vyplňajú časť kultúrneho priestoru a to písmom, obrazmi, zvukmi. Médiá podporujú myšlienky o možnosti kontrolovať realitu prostredníctvom symbolickej manipulácie.

Vplyv médií prejavujúci sa v činnostnej rovine možno zaradiť medzi stredne dlhé účinky prejavujúce sa v šírení inovácií, ale aj v ďalšom peronálnom šírení správ a distribúcií vedomostí. Tento proces závisí od rozličných osvetových a rekalmných kampaní zameraných na následné pragmaticky orientované reakcie publika.

V konečnom dlhodobom účinku masmédií pôjde o kultúrnu zmenu sociálnej skupiny, či celej spoločnosti, v kategórii hodnôt, správania, symbolických foriem a činností charakterizujúcich danú spoločnosť. Celková kultúrna zmena by sa mohla prejaviť posilnením, či zoslabením vlastnej kultúrnej identity, resp. vybudovaním novej identity multikultúrnej spoločnosti.

Od médií sa vyžadovalo v zmysle „spoločenskej zodpovednosti“, aby boli nestranné, slobodné, samoregulovateľné, aby dodržiavali etické kódexy a profesionálne zásady, aby demokraticky a liberálne poskytovali priestor verejnej diskusii, hoci aj kontroverzných názorov, aby sprostredkované obsahy boli pravdivé, presné, slušné, objektívne, relevantné a pod. Ale bol na ne aj vyvíjaný tlak, predovšetkým v závislosti od financovania. Všeobecne sa dá pozorovať jav, že „predstavitelia moci“, hocikde na svete, majú trvalý sklon ku kontrole a ovládaniu medializovaných obsahov i vtedy, ak oficiálne odmietajú cenzúru.⁴⁸

6.2.1 Propaganda v masmédiách

Každý politický systém vrátane jeho podsystémov (sociálny, ekonomický, politický) nevyhnutne obsahuje mechanizmy stabilizácie. Tieto mechanizmy vystupujú ako súčasť systému moci. Funkciu stabilizátora systému plní okrem iného v najväčšej miere práve systém ideí – hodnôt, ospravedlňujúcich to, ako daný systém vo všetkých svojich aspektoch funguje – ideológia. Tá sa musí šíriť prostredníctvom určitých prostriedkov masovej komunikácie – masmédií. Politickou funkciou masmédií v spoločnosti je ich sociálno-kontrolná funkcia.⁴⁹ Z nášho pohľadu sú zaujímavé obsahy, ktoré sa obracajú na občana ako na nositeľa špeciálnej role (ako sa má správať pri vybavovaní na úradoch a pod.).

Masmédia majú určité politické zafarbenie, reprezentujú určité názory daného režimu (niekedy vystupujú aj proti režimu). Nie je to tak dávno, a ešte máme v pamäti, vplyv propagandy a masmédií na občanov počas budovania socializmu, páde režimu – dni „Nežnej revolúcie“, ako aj pri rozpade Československa. Najaktuálnejšie vnímame tlak médií na občana počas volieb, či už sa jedná o voľby regionálne, parlamentné a pod.

Nevyhnutným postupom masovokomunikačného pôsobenia je aj selekcia informácií a spôsob, akým sú podávané. Nemôžeme opomenúť i medializované obsahy najmä o menšinách (maďarsko-slovenské vzťahy, rómska otázka). Jednoznačne povedané, média majú istý vplyv na vytváranie verejnej mienky, čiže aj na hodnotovú orientáciu v multikultúrnej spoločnosti.

---

⁴⁸ Poláková E.: 2001. *Prostředky masové komunikace, multikultúrna spoločnosť a vzdelávanie*. s. 49-93

⁴⁹ <http://www.blisty.cz/art/28252.html> 15.1.2010

7 GLOBALIZÁCIA

Globalizácia je pojem, ktorý je chápaný rôzne. V zjednodušenom pojme si vybavíme predstavu medzinárodných obchodných reťazcov a hypermarketov ako sú Tesco, Baumax a pod., alebo rýchle občerstvenie Mc Donald, ázijské bistrá, alebo zahraničné automobilky ako KIA a iné. V skutočnosti je však málokto schopný tento pojem presne definovať. Výklad globalizácie, ako aj názory na ňu, sa už v základoch rozchádzajú. V jednom si naivne myslíme, že proces zjednocovania sveta sa nás netýka, a že prebieha mimo nás. V druhom je predstava, že globalizácia je niečo, čo si môžeme vybrať. Pre niekoho predstavuje hrozbu, pre iných zase šancu.

Proces globalizácie, pre ktorú je charakteristická práve nadnárodnosť a nadštátnosť sa dnes už bežne stal dokonca i kritériom politiky vyspelých štátov sveta vo všetkých oblastiach (hospodárskej, právnej, vojenskej a pod.). Globálne idey nespútanej, ničím a nikým neobmedzovanej slobody človeka vo všetkých oblastiach života, v ekonomike, politike, vede a umení, založené na rozume a nezadateľnosti ľudských práv predstavujú zavŕšenie dlhoročného úsilia a súčasne i nesporný úspech, ktorý v súčasnom svete vyspelé spoločnosti dosiahli.⁵⁰

Ak pozorne vnímame svet okolo seba, nemôžu nám uniknúť fakty, že globalizácia „prekvitá“, vnímame a cítime ju na každom kroku, v celej spoločnosti, vo všetkých oblastiach nášho hospodárstva. V tomto kontexte môžeme hovoriť aspoň o niektorých globalizačných zmenách spoločnosti ako sú:

Medzinárodný obchod – žiaden štát na svete nedokáže byť nezávislý a izolovaný od svetovej siete finančného trhu.

Pokroky v informačnej a komunikačnej technike a technológií napr. v medicíne, farmácii, jadrovom výskume a iné sa stávajú majetkom celého ľudstva.

Rastúca moc medzinárodných koncernov preniká do čoraz väčšieho počtu teritórií, prakticky nezávisle od vôle toho ktorého štátu.

Vzory masovej kultúry a kultúry priemyslu sa stali príťažlivými

---

⁵⁰ Ondrejko, Peter: 2002. *Globalizácia a individualizácia* s. 27.

takmer na celom svete, pre absolútnu väčšinu „národných“ spoločností. Ale ani kultúra v užšom slova zmysle nezaostáva bez vzájomných interakčných vplyvov. Do európskej kultúry preniká čoraz viac kultúry východu, európska kultúra významne ovplyvňuje americkú a pod. Podobne je to i v literatúre, hudbe a výtvarnom umení, do ktorého čoraz častejšie prenikajú najrôznejšie vplyvy.

V novej „bezhraničnosti“ sa stáva práca stále lacnejšou a kapitál čoraz drahším a úzkoprofilovejším, čo vytvára osobitný tlak na nadnárodné a nadštátne riešenia.

Podobne i otázky globálnej chudoby a boja proti nej nemôžu byť otázkou „národných“, izolovaných spoločností. Jednak žiaden štát nedokáže otázky chudoby riešiť samostatne, jednak by takéto zdanlivo samostatné riešenie okamžite vyvolalo celý rad adekvátnych reakcií (napr. ekonomické prisťahovalectvo a všetky sociálne problémy s ním súvisiace).

Transkultúrne a transnáboženské javy nikdy neboli a dnes nie sú už vôbec ohraničené územím štátu. Stačí spomenúť svetové náboženstvá, ako katolícke náboženstvo, islam, budhizmus, hinduizmus, judaizmus a iné, ale i sekty, ktoré sa šíria nepoznajúc hraníc.

Tieto prezentované príčiny globalizácie sprevádzajú minimálne štyri sprievodné znaky: násilie a medzinárodná kriminalita, medzinárodná turistika, vojenký svetový poriadok, mládež, ktoré globalizáciu hlbšie dokresľujú.⁵¹

Ako sa zdá, ľudia v celej Európe budú v dôsledku celosvetových globálnych zmien nútení v najbližších rokoch opätovne prehodnotiť spoločenské kultúrne, politické a ekonomické prostredie, v ktorom žijú. Budú nútení pokúsiť sa o vytvorenie nových vzťahov vo vnútri štátnych spoločenstiev i za ich hranicami – v medzinárodnom styku. Budú nútení vytvárať si novú hodnotovú orientáciu, nájsť novú vlastnú identitu, ale aj budúce spoločné črty, a naučiť sa žiť a konať ako zodpovední občania jednej časti planéty – Európy. V tejto súvislosti na najrôznejších oficiálnych fórach sa stále viac pociťuje a zdôrazňuje význam vzdelania v príprave mladej generácie na život v nových podmienkach.

---

⁵¹ Ondrejko, Peter: 2002. Globalizácia a individualizácia mládeže. VEDA vyd. SAV. Bratislava. s. 30-31, ISBN 80-224-0689-9

Mladí Európania by mali byť vzdelaní v dohľadnom čase tak, aby voľne hovorili viacerými jazykmi, aby boli pripravení na pohyb po Európe a po svete, a aby si pritom vedome chránili vlastnú národnú a regionálnu identitu. Vzniká teda čosi ako nový mravný základ budúceho jestvovania Európanov, a spolu s tým aj nová nevyhnutnosť v oblasti vzdelávania: žiaci okrem základov svojej vlastnej národnej kultúry poznávajú mnohé iné európske kultúry, začínajú byť vnímaví aj ku kultúram minorít a nových multietických spoločenstiev. Na tom všetkom sa učia rešpektovať rozdiely podľa zásad plurality a otvorenosti.

Rozmanitosť národných kultúr a vzájomne akceptovaná a prijímaná rozdielnosť sa dozaista môžu stať jednou zo silných stránok budúcej európskej identity.⁵²

---

⁵² Mistrík, Erich a kol.: 1999. *Kultúra a multikultúrna výchova*. s. 186-188

ZÁVER

Cieľom diplomovej práce bolo poukázať na multikulturalizmus z pohľadu kultúrnej tradície a kultúrnej identity v rámci slovenskej a európskej kultúry. Prezentovať multikulturalizmus ako nevyhnutnosť civilizačno-kultúrneho procesu, transformujúcej sa európskej spoločnosti, ako nevyhnutnosť bytia súčasnosti. Poukázať na problémy, ktoré s multikulturalizmom súvisia, ako extrémizmus, terorizmus, antisemitizmus, nacionalizmus a iné. Určiť východiská na uznanie kultúrnej rôznosti, uvedomovania si rozdielov v identitách rôznych kultúr a ich uznania ako nevyhnutnosť. Hľadať cesty, ktoré rozdielnym kultúram umožnia navzájom komunikovať, nachádzať šance pre toleranciu, porozumenie a akceptovanie iných kultúr.

Pochopenie tohto prepojenia je veľmi dôležité na porozumenie – toleranciu medzi národmi s rôznymi kultúrnymi a náboženskými tradíciami, ktoré sú veľmi dôležitým faktorom v globalizácii a zjednocovania sa.

Je to spoločná výzva pre ľudí bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod, náboženské vyznanie alebo jazyk. Môžeme spoločne prispievať k spoločnosti ako celku, najmä multikultúrnou výchovou, a to zvýrazňovaním výhod rôznorodosti.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- BEZÁKOVÁ, K. - LAJČÁKOVÁ, J. 2002. *Multikulturalizmus a inklúzia ako riešenie rómskej problematiky*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. 54 s
- ČARNOGURSKÝ, J. 2007. *Historická cesta Benedikta XIV*. In: Impulz č. 4, 9 s.
- FOBELOVÁ, D. 2004. *Tri rozmery kultúry*. Bratislava: IRIS. 145 s. ISBN 80-89018-75-0.
- GAZDA, I. 2008. *Kosovský príbeh*. In: Týždeň č. 8/2008
- GULOVÁ, L. – ŠTĚPAŘOVÁ, 2002. *Multikultúrna výchova v teórii a praxi*. Praha: Pravda. 205 s. ISBN 80-215-0263.
- HANUS, L. 1969. *Trilógia kultúry ako problém a úloha*. In: Via, roč. 2, č. 10
- HANUS, L. 1997. *Princíp pluralizmu*. Svit: LÚČ. 120 s. ISBN 80-7114-204-2.
- HANUS, L. 2003. *O kultúre a kultúrnosti*. Bratislava: LÚČ. 304 s. ISBN 80-7114-443-6
- JEŽÍKOVÁ, M. zost. *Kultúra, kultúrna rozmanitosť a kultúrna výchova*. Bratislava: NOC. 107 s. ISBN 80-7121-266-0.
- KOMENSKÝ, J.A. 1991. *Informatórium školy materskej*. Bratislava: SPN. s. 158. ISBN 80-08-01568-3.
- KOVÁČ, M. 2006. *Rozmanitosť kultúry okolo nás a v nás*. In: *Kultúra, kultúrna rozmanitosť a multikultúrna výchova*. Bratislava: NOC. 107 s. ISBN 80-7121-266-0.
- LYKO, M. ved. proj. *Možnosti napredovania Rómov pri uplatňovaní sa v živote a spoločnosti*. Nitra: Ed. Mária Záhumenská. 199 s. ISBN 978-80-8094-628-9.
- MISTRÍK, E. a kol. 1999. *Kultúra a multikultúrna výchova*. Bratislava: IRIS. 347 s. ISBN 80-88778-81-6.
- ONDREJKOVIČ, P.: 2002. *Globalizácia a individualizácia mládeže*. Bratislava: VEDA – vyd.SAV. 132 s. ISBN 80-224-0689-9.

ONDRUŠEK, D. a kol. 2007. *Výchova k tolerancii hrou*. Bratislava: PDCS, o.z., Slovakia. s. 83. ISBN 978-80-969431-5-9.

PEROTTI, A. 1994. *The Case for Intercultural Education*. In: *Prostriedky masovej komunikácie, multikultúrna spoločnosť a vzdelávanie*. Nitra: PF UKF. ISBN 80-8050-396-6.

POLÁKOVÁ, E. 2001. *Prostriedky masovej komunikácie, multikultúrna spoločnosť a vzdelávanie*. Nitra: PF UKF. s. 98. ISBN 80-850-396-6.

PRŮCHA, J. 2001. *Multikultúrna výchova*. Praha: ISV. s. ISBN 80-85866-72-2.

PRŮCHA, J. 2007. *Interkultúrní psychologie*. Praha: Portál. s.200. ISBN 978-80-7367-280-5.

SARTORI, G. 2005. *Pluralizmus, multikulturalizmus a prisťahovalci*. Praha: Dokořán. 134 s. ISBN 80-7363-022-2.

STEVENSON, J. zost. 2003. *Dejiny Európy*. Praha: Ottovo nakladateľství-Cesty. 512 s. ISBN 80-7181-8747.

VYDRA, A. 2007. *Tolerancia v medzinárodných vzťahoch*. In: NOTA BENE – Občianske združenie Proti prúdu. č. 82. 2606/2001/ISSN1335-9169

ZELEŇÁKOVÁ, S. 2005. *Multikultúrna výchova v škole*. Bratislava: MPC. ISBN 80-8052-219-7.

Internetové zdroje:

<http://sk.wikipedia.org/wiki/Antisemitizmus> 16.3.2010

<http://www.zahranicna.politika.sk/index.php?id=861&tl=13> 9.4.2010

<http://hnonline.sk/noviny/prednaska-kardinala-jozefa-tomka-na-temu-cirkev-a-plu..> 3.2.2010

[http://hnonline.sk/?p=k00000_print&article\[id\]=30582380&article\[...](http://hnonline.sk/?p=k00000_print&article[id]=30582380&article[...)
25.1.2010

<http://www.culture.gov.sk/files/layer1584.html> 11.2.2010

<http://metapedia.org/wiki/Multikulturalizmus> 27.10.2009

<http://www.impulzrevue.sk/article.php?63> 10.1.2010

http://www.smk.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=796Utenu
[d=2](http://www.smk.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=796Utenu) 11.2.2010

<http://www.blisty.cz/art/28252.html> 30.12.2009